Sisekaitseakadeemia

Politsei- ja piirivalvekolledž

Reelika Savi

ALAEALISTELE SUUNATUD ALKOHOLI TARVITAMISE ENNETUSTEGEVUSED (VALGA MAAKONNA NÄITEL)

Lõputöö

Juhendaja: Uno Traat, MA

Tallinn 2021

ANNOTATSIOON

Kolledž/instituut: Politsei-ja piirivalvekolledž	Kaitsmise kuu ja aasta: Juuni 2021

Töö pealkiri eesti keeles: Alaealistele suunatud alkoholi tarvitamise ennetustegevused (Valga maakonna näitel)

Töö pealkiri inglise keeles: Alcohol prevention activities directed at adolescents (on the example of Valga County)

Lühikokkuvõte: Lõputöös uurimisprobleem püstitati küsimusena: Kuidas vähendada (ennetada) alaealiste alkoholitarbimist? Uurimisprobleemist tuletatult püstitas autor järgmised uurimisküsimused, mis aitasid saavutada eesmärki: 1. Milliseid ennetustegevusi rakendati 2020 aastal Valgamaal alaealiste alkoholitarbimise vähendamiseks? 2. Kui kättesaadav on alkohol alaealistele poodides? 3. Kuidas saaks alkoholikahjude ennetust alaealiste seas parandada? Lõputöö eesmärgiks oli selgitada välja alkoholi tarvitamise ennetustegevuste parandamise võimalused Valgamaal. Lõputöös kasutati kombineeritud uurimismeetodid. Andmekogumis meetodina lõputöös kasutati eksperimendi ning ekspertintervjuu. Eksperimendi valimisse kuulusid kolm hiljuti täisealiseks saanud noort inimest, kes autori hinnangul näevad välja nooremad, kui nad tegelikult on. Kauplused, mida eksperimendi raames külastati oli kokku 20. Eksperimendi läbiviimise käigus selgusid, et noortelt ei küsitud alkohoolseid jooke ostes isikut tõendavat dokumenti. Suurem osa müüjatest ei vaadanudki isikutele otsa. Ekspertintervjuu valimisse kuulusid viis inimest, kelleks on Valgamaa piirkonnavanem, piirkonna- ning noorsoopolitseinikud. Järelduste osas toob autor välja selle, et lõputöö teoreetiline osa toetas eksperimendi ning ekspertintervjuu läbiviimist. Lõputöö teoreetilised lähenemised kattusid suuresti ekspertide seisukohtadega. Lõputöö on kirjutaud eesti keeles ning võõrkeelne kokkuvõte on kirjutatud inglise keeles. Lõputöö koosneb 80 lehest ning töös on 7 lisa. Töö koosneb 55 allikast, mis on nõuetekohaselt viidatud. Töös on 7 joonist ning 5 tabelit.

Võtmesõnad: Alkoholipoliitika, alkoholi tarbimine, alkoholiennetus, eksperiment, ekspertintervjuu,

Võõrkeelsed võtmesõnad: Alcohol policy, alcohol consumption, alcohol prevention, experiment, expert interview

Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu

Töö autor: Reelika Savi

Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas

(Allkirjastatud digitaalselt)

Vastab lõputööde nõuetele

Juhendaja: Uno Traat (Allkirjastatud digitaalselt)

Kaitsmisele lubatud

Kolledži direktor/instituudi juhataja: (Allkirjastatud digitaalselt)

SISUKORD

Sisukord

ANNOTATSIOON 2
SISUKORD 3
MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS 4
SISSEJUHATUS 5
1.TEOREETILISED LÄHTEKOHAD 8
1.1. Alkoholi liigtarvitamine 8
1.1.2. Vanemate alkoholi liigtarvitamise mõju alaealisele 11
1.1.3 Noorte alkoholitarvitamine. 12
1.2. Alkoholipoliitika 14
1.2.1. Kättesaadavus 15
1.2.2. Reklaam 16
1.2.3. Hinnatõus 18
1.3. Ennetustöö 19
1.3.1. Alaealistele alkoholi ennetus 21
1.3.2. Vanemate roll alkoholiennetuses 22
2. EMPIIRILINE UURING 24
2.1 Uurimistöö metoodika, protsess ja valim 24
2.2 Uuringu tulemused 28
2.2.1 Eksperiment 28
2.2.2 Eksperdiintervjuu 30
2.3 Järeldused 35
2.4 Ettepanekud 37
KOKKUVÕTE 38
SUMMARY 41
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU 44
TABELITE JA JOONISTE LOETELU 49
Lisa 1 tingimused eksperimendis osalemiseks. 50
Lisa 2 Intervjuu Janar Koemetsaga 51
Lisa 3 intervjuu Thea Tekkel 56
Lisa 4 Intervjuu Marek Käisiga 60
Lisa 5 Intervjuu Rainer Rahaseppaga 65
Lisa 6 Intervjuu Kairi Ruusega 71
LISA 7. Intervjuude tulemuste jagamine kategooriatesse ning koodidesse 78

MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS

AS- alkoholiseadus

ESPAD – European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs. (Euroopa koolide uuring alkoholi ja muude uimastite kohta)

EL-Euroopa Liit

KOV- Kohalik omavalitsus

PPA- Politsei-ja Piirivalveamet

SPIN- Spordil põhinev ja teaduslikult tõendatult mõjus noorte arenguprogramm

TAI- Tervise Arengu Instituut

WHO- World Health Organization. (Maailma Terviseorganisatsioon)

SISSEJUHATUS

Alkoholi kuritarvitamine on üheks peamiseks sotsiaalseks probleemiks, kuna pool maailma elanikkonnast tarbib alkohoolseid jooke. Alkoholism on suur rahvatervise probleem, mis põhjustab 5,3 % kogu maailma suremusest (Greutman, *et al*., 2015, p 177; World Health Organization, 2021). Kiipus ja Neuman (2004, lk 9) toovad välja, et igal kümnendal täiskasvanul Eestis esineb alkoholi kuritarvitamist. Maailma Terviseorganisatsiooni *World Health Organization* (edaspidi WHO) andmetel võib alkoholi kuritarvitamine põhjustada enam kui 200 haigust ja vigastust (WHO, 2021).

Alkoholi tarvitamine ei mõjuta mitte ainult tarbijat, vaid ka ühiskonda, kuna sellega kaasnevad lisakulutused, näiteks tervisehoiusüsteemile. Ühiskonna tervise huvides on oluline tõsta inimeste teadlikkust ning tegeleda ennetustegevustega. Ennetustegevustega tuleb alustada varakult, juba lasteaedades ning koolides. Varajase ennetustegevustega vähendatakse noorte riskikäitumist ning alaealiste poolt toimepandavaid süütegusid. Alaealiste poolt toime pandud süütegude arv 2019. aastal, võrreldes 2018-ga kasvas 5% ehk 58 süütegu rohkem (Justiitsministeerium, 2020). 2020. aastal, võrreldes 2019. aastaga langes alaealiste poolt toimepandavate süütegude arv 42% (kuritegude arv langes 29% ja väärtegude arv langes 13 %) (Justiitsministeerium, 2021). Võib oletada, et süütegude arvu märkimisväärne langus on peamiselt tingitud Covid-19 pandeemiaga kaasnenud eriolukorra väljakuulutamisest. Levinumad alaealiste poolt toimepandud väärteod on alkoholi tarvitamine, pisivargused, narkootikumide käitlemine väikeses koguses ning suitsetamine (Justiitsministeerium, 2021).

Teema on **aktuaalne,** sest alaealiste poolt toimepandud väärtegudest 2020. aastal oli alkoholsete jookide tarvitamine esikohal (44%) (Justiitsministeerium, 2021). Aktuaalsust rõhutab Siseministeeriumi Siseturvalisuse arengukava 2020-2030 eelnõu, kus on välja toodud alaealiste riskikäitumise ja õigusrikkumiste ennetamine (Siseministeerium, 2019). Lisaks on WHO tegevuskava eelnõus aastateks 2022-2030, tähelepanu pööratud alaealiste alkoholi tarvitamise ennetamisele ning ärahoidmisele (World Health Organization, 2020).

Teema on **uudne**, sest antud teema kohta pole varasemalt Sisekaitseakadeemias tehtud uurimiseksperimenti. Lõputöö on erinev teistest, kuna lähiaastate jooksul ei ole Sisekaitseakadeemias alaealistele suunatud alkoholi tarvitamise vähendamist uuritud. Lisaks on tegemist alkoholipoliitilise uurimusega, mille sarnast varem Sisekaitseakadeemia lõputöö raames pole sooritatud.

Siseriiklikest uurimustest väärib märkimist Tervise Arengu Instituudi (edaspidi TAI) poolt läbi viidud uurimus alkoholi tarvitamise ennetustegevuste kohta (Tervise Arengu Instituut, 2020). Iga-aastaselt viib Justiitsministeerium läbi uuringud kuritegevuse kohta Eestis. Justiitsministeeriumi poolt läbiviidavates uuringutes on välja toodud alaealiste poolt toimepandavad õigusrikkumised. Üheks alaealiste õigusrikkumiseks on alkoholi tarbimine (Justiitsministeerium, 2020).

Rahvusvahvusvahelistest uuringutest väärib märkimist WHO poolt läbiviidavad uuringud. „WHO on rahvusvaheline tervise organisatsioon, mille eesmärk on inimeste tervise tagamine“ (WHO, 2021). Lisaks rahvusvahelistele uuringutele väärib märkimist Euroopa koolides läbiviidavad uuringud alkoholi ja teiste narkootiliste ainete kohta. *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs* (edaspidi ESPAD) uuringud viiakse läbi Euroopa koolides 15-16 aastaste õpilaste seas, et saada võimalikult palju informatsiooni alkoholi ja muude uimastite tarvitamise kohta (ESPAD, 2021).

Iga aastaga pööratakse järjest enam tähelepanu ennetustegevustele, näiteks alkoholiennetusele, kuid siiski on alkoholi tarvitamine alaealiste poolt toimepandud väärtegudest esikohal. Vorobjov ja Tamson (2020, lk 21) tõid välja, et enamasti, esimest korda on alaealine olnud alkoholijoobes 14-15 aastaselt.

Töös on **uurimisprobleem** püsititatud küsimusena: Kuidas vähendada (ennetada) alaealiste alkoholitarbimist?

Uurimisprobleemist tuletatult on püstitatud järgmised uurimisküsimused, mis aitavad saavutada eesmärki:

1. Milliseid ennetustegevusi rakendati 2020. aastal Valgamaal alaealiste alkoholitarbimise vähendamiseks?
2. Kui kättesaadav on alkohol alaealistele poodides?
3. Kuidas saaks alkoholikahjude ennetust alaealiste seas parandada?

Lõputöö **eesmärk** on selgitada välja alkoholi tarvitamise ennetustegevuste parandamise võimalusi Valgamaal. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1) Analüüsida ning anda ülevaade alkoholi tarvitamise kahjulikkusest alaealistele lähtudes uuringutest ning teaduskirjandusest.
2) Kaardistada 2021. aastal Valgamaal toimivaid ennetustegevusi.

3) Analüüsida intervjuude põhjal ekspertide hinnanguid, et selgitada välja ennetustegevuste toimivus Valgamaal.
4) Viia läbi uurimiseksperiment, millega autor soovib teada saada, kas 18- aastased, kes näevad nooremad välja, saavad poest alkoholi osta nii, et neilt ei küsita dokumenti.
5) Analüüsida teooria ja empiirilise uuringu ennetustegevuse tõhusust ja teha ettepanekuid alaealiste alkoholi tarbimise ennetamiseks.
6) Teha ettepanekuid ennetustegevuste parandamiseks Valgamaal.

Lõputöö eesmärgi täitmiseks on kasutatud kombineeritud uurimismeetodit. Võrreldes kvalitatiivse või kvantitatiivse uurimismeetodi kasutamist, võimaldab kombineeritud lähenemisviis uurimisprobleeme paremini mõista (Guetterman *et al*., 2019, pp 1- 2).

Lõputöö valim on ette kavatsetud. Antud valimi puhul valib autor uuritavad ise, kindlate kriteeriumide alusel, lähtudes oma teadmistest (Õunapuu, 2014, lk 143). Andmekogumis meetodina kasutatakse poolstruktureeritud ekspertintervjuud ning eksperimenti.

Lõputöö koosneb kahest põhipeatükist, mille esimeses osas antakse teoreetiline ülevaade peamistest teoreetilistest aspektidest, definitsioonidest ning selle valdkonna siseriiklikest ning rahvusvahelistest uuringutest.

Teises peatükis esitletakse empiirilise uurimuse metoodikat, analüüsitakse ekspertintervjuusid ning eksperimenti. Tehakse uurimuste tulemuste põhjal järeldusi ning ettepanekuid.

1.TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

1.1. Alkoholi liigtarvitamine

Hardiman (2000, lk 43) toob välja, et alkoholi sõltuvus ehk alkoholism on sündroom, mis leiab aset, kui inimene alistub alkoholile, mis võtab vähehaaval inimese elu üle võimust ning viimaks hävitab ta, kui ta ei leia sellest väljapääsu. Ta lisab, et alkoholi koostisesse kuuluv etanool on võimas kesknärvisüsteemi depressant, mis pidurdab või pärsib pea- ja seljaaju funktsioone. Alkoholi liigtarvitamine põhjustab 3,3 miljonit surma aastas (Greutman, *et al*., 2015, p 177; WHO, 2021).

Von Amsterdam & Brink (2013, p 897) toovad välja, et kange alkoholitarbimine on üks peamisi varajaste surmade ning haiguste põhjusi. Nad lisaks väidavad, et alkoholi liigtarbimine kahjustab ka tarbija lähedasi, eriti pereliikmeid. Nad lisavad, et alkoholi liigtarvitamine põhjustab töölt puudumist ning töötuse taseme määra tõusu.

Eesti Konjunktuuriinstituudi (2020, lk 3) andmetel on alkoholi tarbimine Eestis viimasel aastakümnel vähenenud. Vägijoogiga liialdamine on peamine riskitegur, mis põhjustab terviseprobleeme näiteks depressiooni, kõrgenenud vererõhku või maksatsirroosi. Haigustesse, mis on seotud alkoholi liigtarvitamisega, sureb igal aastal Eestis ligikaudu 600–800 inimest neist 2/3 on mehed (Tervise Arengu Instituut, 2020). „Inimese keha reageerib alkoholile nagu oleks organismi sattunud mürk“ (Imelineteadus, 2021).

Smirmaul, *et al.,* (2020, pp 63-64) väidavad, et alkoholi mõjub negatiivselt inimese organismile. Nad lisavad, et alkoholi tarbimine nõrgendab immuunsust, vähendades meie keha võimet tulla toime erinevate haigustega. Nad toovad välja, et alkoholi tarvitamine süvendab erinevaid terviseriske. Näiteks alkoholi pruukimine on üks peamisi vähiriski tekkepõhjusi. Eestis kõikidest vähisurmadest 6 % on põhjustanud alkoholi pruukimine. Alkoholi tarvitamine võib põhjustada suuõõne-, neelu-, söögitoru-, kõri-, rinna-, soole- ning maksavähki. (TAI, 2020, lk 18)

Alkoholi tarvitamisel vähiriski tekke kontekstis ei ole ohutut taset. „Rahvusvahelised juhised soovitavad alkoholi mitte tarvitada või piirduda tarvitamisel meestel kahe ning naistel ühe alkoholiühikuga“ (TAI, 2020, lk 21). Tabelis 1 on näha kuidas alkohol mõjub inimese organismile.

Tabel 1. Alkoholi mõju inimeste organismile (Imelineteadus, 2021; Tikk., *et al* , 2019; Aalto, 2010, lk 11-12; autori koostatud)

Organ	Kuidas alkohol mõjutab tervist?
Maks	Alkoholi liigtarvitamine soodustab maksapõletiku, tsirroosi ning maksavähki.
Süda	Soodustab südamerütmihäireid ning hüpertooniatõbe ja südamepuudulikkust.
Aju	Soodustab tasakaalu- ja unehäired, depressioon, halveneb mälu, dementsuse, langetõve, hallutsinatsioonide ja kõnehäire ilmnemist, põhjustab ajurakkude hävimist.
Magu	Ärritab magu ning soodustab mao verejooksu teket.
Suu	Lagundab hambaid, tekitab kõri- suuõõne- ning neeluvähki
Kopsud	Suureneb risk haigestuda kopsupõletikku või tuberkuloosi
Vereringe	Soodustab kõrget vererõhku, ajuveresooned muutuvad hapraks ning rebenemisel tekib ajujooks, keha liigjahtumine

Alkoholi mõju avaldub naistel, meestel ning noortel erinevalt. Kiipus ja Neuman (2004, lk 20-21) väidavad, et alkoholismist tingitult tekivad naistel meestest sagedamini psüühikahäired ning depressioon. Nad lisavad, et depressiooni põevad 66% alkoholi tarvitavatest naistest ning 44% meestest. Meeste puhul algab alkoholi tarvitamise probleem varasemas eas kui naistel. Lisaks põhjustab alkohol 12% naiste ja 28% meeste varasest suremusest. Alkohol on üks olulisemaid põhjusi, miks eesti naised elavad kauem, kui eesti mehed (Sotsiaalministeerium, 2014, lk 13).

Noorte organismi mõjutab alkohol täiskasvanu omast erinevalt. Purru (2020, lk 44) rõhutab, et aju arenemise ajal kahjustab varajane alkoholi tarvitamine eesajukoort ehk prefrontaalne korteks, kuna aju areneb kuni 25. eluaastani. Ta lisab, et aju arenemisel valmib eesajukoor kõige viimasena. „Eesajukoor vastutab selliste oskuste eest nagu enesejuhtimine, vastutusvõime, kriitiline mõtlemine, empaatia ja planeerimine“ (Purru, 2020, lk 44).

Niemelä (2010, lk 84) toob välja, et noores eas alkoholi tarvitamine võib põhjustada pikaajalisi ja pöördumatuid muutusi ajutegevuses. Noored tarvitavad vähese aja jooksul suuri alkoholi koguseid, mis võivad viia alkoholimürgistuseni. Kiipus & Neuman (2004, lk 21-22) väidavad, et alkohol mõjutab noorte soo- ja kasvuhormoone, mistõttu varajases eas tarvitatud alkohol pidurdab noore inimese kasvu ja arengut. Alkoholi tarvitamine noores eas loob eelsoodumuse vaimse tervise probleemide tekkeks. Niemelä (2010, lk 88) väidab, et suurem osa sõltuvusprobleemidega noortest kannatab mõne psüühilise häire all, millest kõige levinumad on käitumishäired, depressioon ning ärevushäired.

Ta lisab, et noortel on suurem tõenäosus sattuda õnnetusse, kuna alkoholi tarvitamisest tingitud joove nõrgestab võimet anda enda tegevusele adekvaatset hinnangut. Alkoholi liigtarvitamine suurendab tõenäosust sattuda füüsilise vägivalla, näiteks rünnaku või vägistamise ohvriks. Suurem osa süütegudest panevad alaealised toime alkoholijoobes. (Niemelä, 2010 lk 88)

Alkoholi liigtarvitamine avaldab mõju ka ühiskonnale, tuues kaasa kuritegevuse või õnnetusjuhtumite suurenemise. Tabel 2 illustreerib, kuidas alkohol mõjub indiviidile, teda ümbritsevale keskkonnale ning üle üldiselt ühiskonnale.

Tabel 2: Alkoholi mõju inimesele, inimest ümbritsevale keskkonnale ning ühiskonnale (Purru, 2020 lk 9; Autori koostatud)

Üksikindiviidile	Inimest ümbritsevale keskkonnale	Ühiskonnale
Depressioon	Vägivald	Suureneb sotsiaalkulud riigile ja KOV-le
Agressiivsus	Laste väärkohtlemine	Suurenenud raviasutuste kulud
Unehäired, töövõime langus	Joobes juhtimine	Vähenenud tulud töövõimekuse languse tõttu

1.1.2. Vanemate alkoholi liigtarvitamise mõju alaealisele

Noorte jaoks on oluline, et kodu oleks koht, kus tunda ennast turvaliselt ning kus on armastavad ja toetavad vanemad. Paljudes peredes puuduvad elementaarsed elamistingimused ning vanemad liigtarvitavad alkoholi. Raitasalo, *et al.* (2018, p 915) toovad välja, et lapsevanemate alkoholi kuritarvitamine on seotud teiste perekondlike raskustega, näiteks vaesus või hariduse puudumine. Vägijoogi liigtarvitamine mõjutab inimeste käitumist. Mäkela (2010, lk 70) väidab, et purjus vanem on ettearvamatu ning oma käitumisega ta hirmutab last. Ta lisab, et ülemäärasel alkoholi tarbimisel kaotab inimene moraalse, sotsiaalse ning füüsilise kontrolli iseenda üle, mis omakorda võib viia agressiivse käitumiseni. Velleman (2001, lk 163) toob välja, et 80% perevägivalla juhtumitest on seotud alkoholi tarbimisega.

Hardiman (2000, lk 44-45) ja Raitasalo, *et al.* (2018, p 915) toovad välja, et vanemate alkoholiprobleemid mõjutavad pere käitumisviise, mis avaldavad mõju laste psühholoogilisele heaolule, tuues kaasa näiteks käitumishäired, depressiooni või ärevushäired. Kelley, *et al.* (2010, p 1556) toovad välja, et 8,3 miljonit last ehk umbes 11% kõigist lastest elab vähemalt ühe vanema juures, kes kuritarvitab alkoholi või muid sõltuvusaineid. Raitasalo, *et al.* (2018, p 915) lisavad, et ema alkoholi kuritarvitamisel on kahjulikum mõju kui isa omal, kuna enamikes peredes ei ela isad lastega koos.

Sõltuvusprobleemidega peredes on lastel eelsoodumus langeda alkoholiprobleemide küüsi, kuna nad näevad igapäevaselt, kuidas üks või mõlemad vanemad tarvitavad alkoholi. Autor lisab, et alaealistel on sellises olukorras ka alkohol kergesti kättesaadav, kuna puudub adekvaatne vanemlik järelevalve. Niemelä (2010, lk 82) rõhutab, et alkoholi kättesaadavus mõjutab noorte joomiskäitumist, see tähendab, et mida lihtsam on alaealistel alkohol kätte saada, seda rohkem alkoholi pruugitakse. Aalto (2010, lk 11) lisab, et alkoholisõltuvuse riskist 40%-60% on seotud geenidega.

1.1.3 Noorte alkoholitarvitamine.

Alkoholiseadusest tulenevalt on Eesti Vabariigis keelatud alla 18-aastastel alkohoolseid jooke omada, hoida ning kasutada. Keelatud on alaealistele alkoholi pakkumine, ostmine või üleandmine (Alkoholiseadus, 2002). Noorte alkoholi tarbimist mõjutavad sõprade ja vanemate suhtumine. Lisaks mõjutavad mitmed keskkonnategurid, näiteks alkoholi odavus ning hea kättesaadavus. Henriksen, *et al.* (2010, p 85) mainvad, et noorte alkoholi tarvitamist soodustavad tegurid on pereliikmete sõltuvus- ja vaimse tervise probleemid.

Alkoholi tarvitamine noorukite seas on Euroopas endiselt üsna kõrge. Kristjansson, *et al.(* 2019, p 62) mainivad, et paljudes arenenud riikides on jätkuvalt väljakutseks noorte alkoholi ja muude sõltuvusainete tarvitamise ennetamine. Vorobjov ja Tamson (2020, lk 21) andmetel on iga 15-16 aastane noor vähemalt korra oma elu jooksul olnud alkoholijoobes. Lisaks nende poolt läbiviidud uuringust võib välja tuua, et noored tarvitavad alkoholi peamiselt selleks, et tõsta tuju. Alkoholi tarvitamise motiivi kuulusid veel järgmised põhjused: „alkohol aitab unustada probleemid, aitab masendus ja ärevustunde vastu ning mitte tunda ennast kõrvale jäetuna“ (Vorobjov ja Tamson, 2020).

Alaealiste alkoholi tarvitamisel on märkimisväärne roll sõprade suhtumisel alkoholi. Sõprade eeskujul ning grupi kuuluvustunde loomiseks riskivad noored ja proovivad alkoholi. Thomson (2012, pp 75-76) toob välja, et sõbrad avaldavad mõju noorte alkoholi tarvitamisele. Peamiseks põhjuseks, miks alaealised õigusrikkumisi toime panevad on eakaaslaste negatiivsed mõjutused ning perekondlikud põhjused (Sotsiaalministeerium, 2014, lk 13). Alkoholist tingitud probleemid on noorte seas üks peamisi põhjuseid, miks noored koolist välja langevad. Strandberg, *et al.* (2019, p 53) toovad välja, et alkoholi liigne tarvitamine noores eas võib suurendada täiskasvanuna alkoholi sõltuvuse tekkimist. Velleman (2001, p 7) mainib et alkoholi tarbimine avaldab mõju alaealiste suitsetamist ning narkootiliste ainete tarvitamisele. Tabelis 3 on näha noore inimese alkoholismi probleeme soodustavad ning takistavad tegurid.

Tabel 3. Noorte alkoholismiprobleeme soodustavad ning takistavad tegurid. (Niemelä, 2010, lk 85; Autori koostatud)

Soodustavad tegurid	Takistavad tegurid
Alkoholi hea kättesaadavus	Hoolitsevad vanemad
Pereliikmete sõltuvusprobleemid	Arukus
Traumaatilised sündmused	Aktiivsus
Sõltuvusainete varajane proovimine	Noore hindab oma tervist
Psühhilised probleemid	Eitav suhtumine sõltuvusainetesse

1.2. Alkoholipoliitika

Alkoholi tarbib umbes pool maailma elanikkonnast ning see on varajaste surmade ning tervisekahjusid tekitavate riskitegurite seas kolmandal kohal kõrge vererõhu ja suitsetamise järel. Alkoholi liigtarbimisega tekivad suured kahjud tervisele ja ühiskonnale ning ühiskonnale kaasnevad kulud nende kahjude katteks. Tähelepanu tuleb pöörata noorte alkoholi tarbimisele, liigtarbimisest tingitud õnnetustele, vägivallale ning kuritegevusele. (Sotsiaalministeerium, 2014, lk 13; WHO, 2009, lk 9)

Alkoholipoliitika peamiseks eesmärgiks on vähendada alkoholi tarvitamisega seotud kahju. Ehret & Sherman (2014, p 232) toovad välja, et alkoholipoliitika eesmärk on oluliselt mõjutada rahva tervist. Oluline on tagada turvaline elukeskkond kõikide inimeste jaoks, eriti tuleb luua lastele ja noortele kasvuks ning arenguks toetav elukeskkond (Sotsiaalministeerium, 2014, lk 3).

Kiipus ja Neuman (2004, lk 9) toovad välja, et riikide alkoholipoliitikas on neli suunda, milleks on: rahaline huvi, majandusliku arengu kasv, avaliku korra ja turvatunde tagamine ning elanikkonna hea tervis.

Alkoholi müügi, reklaami ja tarvitamisele seatud piirangud on enamasti riiklikul tasandil. Kohalikul omavalitsusel on alkoholipoliitikas oluline roll, kuna nad saavad järelevalvet teostada kohalikul tasandil. Nicholls (2015, p 88) toob välja, et kohalik omavalitsus saab valida müüjad kellele antakse litsents alkoholimüügiks. Kohalik omavalitsus võib kehtestada litsentsile tingimused, mis piiravad alkoholi kättesaadavust või tühistada litsentsi. „Kohaliku omavalitsuse territooriumil tuleb järgida kõiki alkoholile seatud piiranguid, näiteks müügile seatud piirangud (piirangud müügikohale, müügiajale, ostja vanusele, ostja joobele) ning reklaamile (piirangud avalikus ruumis ja meediakanalites)“ (Valgamaa tervise ja heaoluprofiil, 2018). Kohalik omavalitsus annab loa avalike ürituste toimumiseks ning otsustab, kas konkreetsel üritusel lubatakse alkoholi müüa või mitte. Lubamise korral saab omavalitsus kehtestada alkoholi müügile täiendavad tingimused.

Purru (2020, lk 42) väidab, et kohalik omavalitsus saab piirata alkoholsete jookide müügikohtade tihedust ning asukohta, et see ei oleks lasteasutuste näiteks koolide läheduses. Lisaks toob ta välja, et kohalik omavalitsus omab võimalust kehtestada lisapiiranguid, näiteks saab piirata aega millal alkoholi tohib müüa või keelata täielikult alkoholi müümise.

Brand, *et al.* (2007, p 0757) toovad välja, et halvasti rakendatud range alkoholipoliitika võib olla vähem tõhusam, kui nõrgem alkoholipoliitika, mida rakendatakse tõhusalt. WHO (2009 lk 87) hinnangu põhjal on alkoholipoliitika aspektist kulutõhusamad tegevused piirangute ja keeldude kehtestamine ning alkoholi sisaldavate jookide maksude suurendamine. Strandberg, *et al.* (2019, p 53) toovad välja, et alkoholipoliitika oluline osa on seotud alkoholi kättesaadavuse piiramisega ning hinna kujundamisega. Kollom (2017, p 300) toob välja, et kõige rangemad alkoholikontrolli põhimõtted on 2017. aastal leitud Põhjamaades Norras, Rootsis ja Soomes. Alkoholipoliitikat ei saa väga karmistada, kuna see võib endaga kaasa tuua salaalkoholi tootmise ning leviku.

Peele (2010, pp 377-379) toob välja, et alkoholiga seotud probleemid on kõige madalamad Lõuna-Euroopas ja kõige suuremad Põhja-Euroopas, kuna lõunapoolsetes riikides juuakse lahjasid alkohoolseid jooke toidu kõrvale. Põhjamaades juuakse alkohoolseid jooke suures koguses (Peele, 2010 pp 377-379).

1.2.1. Kättesaadavus

„Alkoholi liigtarvitamist on võimalik vähendada, kui kasutada läbimõeldud strateegiaga kättesaadavuse piiramist“ (Sotsiaalministeerium, 2014, lk 21). Heather, *et al.* (2001, p 700) toovad välja, et alkoholi kättesaadavuse uurimisel arutatakse kolme peamist valdkonda, milleks on alkoholi tarbimise seaduslik vanus, müügikohtade tihedus ning müügitundide ja päevade arv.

Kättesaadavuse aspektis mängib rolli seaduslik vanusepiirang. Selleks, et alaealised alkoholi kätte ei saaks on kehtestatud miinimumvanus, milleks Eesti Vabariigis on 18 eluaastat. Enamik Euroopa riikides on vanusepiirangute raamistik samasugune nagu Eestis. Euroopa Liidu riikidest on erinevus näiteks Leedus, kus alkoholi kättesaadavuse legaalseks vanuseks on 20. eluaastat (Astrauskiene, 2017, p 7).

Alkoholi kättesaadavuse osas mängib suurt rolli müügikohtade arv ning tihedus. Eestis saab alkoholi osta enamikest toidupoodidest ning tanklatest. Müügikohtade laialdane levik avaldab mõju alaealiste alkoholitarvitamise kasvule, millest tingituna võivad alaealised sattuda kuritegelike rünnakute ohvriks. Lisaks võib alaealiste alkoholi tarvitamisest tingituna juhtuda omakorda liiklusõnnetusi, laste ahistamisi või noore poolt enesevigastamisi. (WHO, 2009, lk 11) Sotsiaalministeeriumi (2014, lk 21) andmetel on Eestis alkohol kättesaadavam, kui

Põhjamaades. Kange alkoholi müügikohti Eestis on 100 000 elaniku kohta 195, Soomes 6,5, Norras 5,1 ja Rootsis 4,5.

Alkoholi kättesaadavust mõjutavad tegurid on kellaaeg, millal poest saab alkoholi kätte. Eestis saab toidupoodidest ning tanklatest osta alkohoolseid jooke iga päev ajavahemikus 10.00-22.00ni. Kui vaadata Eesti naaberriiki Lätit, siis seal saab alkohoolseid jooke osta igapäevaselt juba hommikul kella 08.00st. Leedus on alkoholi müügi kellaaeg lühem kui Eestis ning Lätis. Leedus saab alkoholi esmaspäevast laupäevani kella 10.00- 20.00ni ning pühapäeval kella 10.00–15.00ni (Astrauskiene, 2017, p 8). Alkoholiga seotud probleemide vähenemisele aitavad kaasa müügipäevade ning- kellaaegade lühendamine (WHO, 2009, lk 11).

Poodides, kus on müügil alkoholi sisaldavad joogid, on alkohol teistest kaupluses olevatest toodetest eraldatud. Positiivsena toob autor välja selle, et Valgamaal olemas olevates suuremates toidupoodides on alkohol eraldatud teistest toodetest. Vorobjov ja Tamsoni (2020, lk 13) läbiviidud uuringus hindasid 15-16 aastased noored alkoholi kergesti kättesaadavaks.

Alaealiste puhul poodides alkoholi kättesaadavuse vähendamiseks tuleb läbi viia teenindajate koolitamist, et teenindajad oskaksid ning julgeksid küsida isikut tõendavat dokumenti ning läbi viia kontrolloste. Alaealiste alkoholi pruukimise ning kättesaadavuse osas tuleb tähelepanu pöörata ka sellele, et täisealised, eriti sõbrad ning lapsevanemad, ei annaks alaealisele alkohoolseid jooke. (Purru, 2020 lk 41)

1.2.2. Reklaam

Reklaamiseadusest tulenevalt võib alkoholi reklaam sisaldada toote ja tootja nime, liiki, kaubamärki ja päritolumaad (Reklaamiseadus, 2008). Tulenevalt reklaamiseadusest on keelatud alkoholi reklaam näiteks koolides või noortekeskustes. Alkoholireklaam on üks paljudest alkoholitarvitamist mõjutavatest teguritest.

„Alkoholi turundus suurendab tõenäosust, et alaealised hakkavad alkoholi tarvitama ja need, kes tarbivad, suurendavad koguseid“ (Sotsiaalministeerium, 2014 lk 24). Alkohoolsed joogid näevad poeriiulitelt ahvatlevad välja. Näiteks siidreid on erinevaid värve nii siniseid, punaseid kui rohelisi.

Heather, *et al.* (2001, p 787) toovad välja, et meedias on levinud pildid , mis kujutavad alkoholi tarvitamist atraktiivsena ning arusaam, et alkoholi tarvitamine on täiskasvanuks saamisel üks elu etapp. Alkoholi turustatakse erinevates filmides ning seriaalides, mida noored igapäevaselt

vaatavad. Populaarsetes filmides ja seriaalides noortel alkoholi joomise nägemine ning sealse keskkonna vahetu tajumine avaldab mõju nende alkoholi pruukimise osas. Näiteks „Rannamaja“, kus täisealised noored tarvitavad alkoholi ning seda vaatavad väga paljud alaealised. Sellised filmid ning seriaalid näitavad alaealistele halba eeskuju. Alkoholi reklaamimine on üks paljudest faktoritest, mis omab potentsiaali julgustada noori jooma.

WHO (2009, lk 82) andmetel alaealised, kes näevad alkoholi reklaami näiteks televiisoritest, on alkoholist teadlikumad kui eakaaslased, kes neid reklaame ei näe.

Tänases Eestis võib positiivsest aspektist välja tuua mitmeid Eesti telekanaleid, sest paljudes näidatavates seriaalides ning filmides on enne saate algust lause: „See telesaade võib vajada vanemlikku selgitust“. Positiivse aspektina tooks autor välja kuulsused, näiteks Tanel Padar, kes loobus alkoholi joomisest, kuid siiski teeb muusikat ning naudib elu. Lisaks saab välja tuua sotsiaalmeedias suunamudijad, kellel on suur jälgijaskond ning kes pooldavad kaineid eluviise. Selle suure jälgijaskonna hulgas on ka alaealisi. Autori arvates karskeid eluviise näitavad inimesed on noortele suureks eeskujuks.

Thomson (2012, pp 75-76) rõhutab, et tarbimise nägemine kajastab noore inimese jaoks „normaalseid“ eluviise. Ta lisab, et noored küsivad teavet alkoholi kohta perekonnalt, mitte ei otsita meediast. WHO (2009, lk 81-82) andmeteil alkoholi reklaamimine televisioonis mõjutab inimese joomisega seotud käitumist, kuna alkoholi reklaami nägemine meedias propageerib alkoholi tarvitama.

1.2.3. Hinnatõus

Alkoholi müügilt laekuv aktsiisi- ja käibemaks on riigile majanduslikult oluline, kuna täiendavad riigi eelarvet. (WHO, 2009 lk 16;) Alkoholi hind pikemas perspektiivis peaks kallinema. Alkoholi hinnatõus peaks olema järkjärguline, see on oluline, et vältida salaalkoholi tootmist. Alkoholi hinnatõus mõjutab noorte alkoholi liigtarbimist. Alkohoolsete jookide maksustamisel soovitavad rahvusvahelised eksperdid pöörata tähelepanu sellepärast, et ta ei oleks inimestele liiga kättesaadav (Sotsiaalministeerium, 2014 lk 26). Hinnatõusu mõjutab suuresti salaturust ja riigi võimekusest seda piirata. Lisaks mõjub alkoholi turule legaalne piiriülene kaubandus (Eesti Konjuktuuriinstituut, 2020).

WHO (2009, lk 12) arvates alkoholi hind peaks kallinema, kuid Eesti riigis lähtudes piirikaubanduse mõjust, langetati 1.juulist 2019. alkohoolsete jookide aktsiisimaksu taset. Alkoholiaktsiisi langetamine kärpis Läti piirikaubandust ja suurendas Eesti-sisest alkoholi müüki. Nii kasvasid kange alkoholi siseturule deklareeritud kogused 2019. aastal 15,2% võrreldes aastatagusega ja õlut deklareeriti 5,7% rohkem kui aasta tagasi (Eesti Konjuktuuriinstituut, 2020 ; Orro, *et al.* 2020). Täna on alkoholi hinna erinevus Eesti ja Läti vahel minimaalne. Seda näitab ka järgnev tabel 3, kus on välja toodud alkoholi hinna võrdlus Lätis asuva Alko 1000 ning Eestis asuva Selveriga.

Tabel 4. Alkohoolsete jookide hinna võrdlus (autori koostatud)

Toode	Selver (Eesti) (eurodes)	Alko 1000 (Läti) (eurodes)
„Laua viin“	5.99	5.15
Õlu „Corona“	1.39	0.99
„Somersby“ siider	1.29	1.15
Jack Daniel´s Tennesse 0.7l	19.99	20.35
Bacardi Carta Blanca 0,7l	20.90	13.99
Jägermeister 1l	27.90	17.89

Ajaloos on veel sarnane näide. 2004. aastal liitus Eesti Euroopa Liiduga. 2003. aastal langetas Soome oma alkoholi aktsiisimaksude taset, et ennetada impordi kasvu (WHO, 2009, lk 93). Alkoholi hind mõjutab noorte joomisharjumust, kui alkoholi hind on kõrgem siis mõtlevad inimesed rohkem selle peale, mida osta ning kas osta.

1.3. Ennetustöö

Ennetustöö eesmärgiks on rahva tervise parandamine. „Ennetuse eesmärk on mõjutada neid aspekte, mis kujundavad inimeste hoiakuid, teadmisi, oskusi, motivatsiooni ja keskkonda“ (Purru, 2020, lk 11) Kiipus & Neuman (2004, lk 74) rõhutavad, et hea ennetustöö on planeeritud ning see on pika mõjuga. Stel (1998, lk 49-50) lisab, et ennetustöö põhimõtteks on suurendada inimese enda vastutust enda ja teiste tervise pärast. Thomson (2012, pp 75-76) toonitab, et alkoholi tarvitamise vähendamiseks tuleb tähelepanu pöörata sotsiaalsetele ning kultuurilistele probleemidele.

Sandberg (2017, p 236) toob välja, et alkoholi ennetamine peaks koosnema strateegiatest ja sekkumistest, mida on eelnevalt kasutatud ning mis efektiivselt panustavad ennetustöösse. Ta toob välja, et ennetustöö on efektiivne, kui programmid on pikaajalised, eakohased ning suunatud probleemkäitumise vormidele.

Kiipus & Neuman (2004, lk 74) väidavad, et rahvusvaheliselt on levinud ennetustöö jaotamine kolmeks tasandiks. Ennetustöö esmane tasand ehk universaalne tasand on suunatud tervele elanikkonnale. Universaalse tasandi alla kuulub näiteks teadmiste jagamine ning oskuste õpetamine koolis, lisaks kogukonnapõhised programmid. Universaaltasandi eesmärgiks on elanikkonnale või lastele ning noortele tervet arengut toetava keskkonna loomine ning selle parandamine ja kuritegevust soodustavate tegurite mõju vähendamine. (Kiipus & Neuman, 2004, lk 74 ; PPA, 2018 lk 4;8; Steal, 1998, lk 37)

Teiseks on ennetustöö selektiivne ehk valikuline tasand, mis on suunatud teatud sihtgrupile, kellel on eelsoodumus riskikäitumiseks. Näiteks kuulub valikulise tasandi alla perele suunatud teraapiad või ohvriabi. Oluline on, et isikut ümbritseksid lähedased ning professionaalid, kes oskavad neid isikud suunata õigele teele. (Kiipus & Neuman, 2004, lk 75) Teise tasandi ennetustöö eesmärgiks on terviseprobleemi avastamine, maandamine ning probleemide süvenemise ärahoidmine (PPA, 2018, lk 4;8).

Kolmandaks ennetustöö tasandiks on indikeeritud ehk näidustatud tasand, mis on suunatud konkreetsetele inimestele, kelle puhul on tuvastatud eelsoodumus, või nooretele, kellel juba esineb riskikäitumise tunnuseid ning terveprobleeme. Kolmanda tasandi ennetustöö juures on oluline, et isik, kes on saanud sõltuvusravi ei langeks sama haigusloo ohvriks. Lisaks kuulub

kolmanda tasandi ennetustöö hulka näiteks sekkumine korrakaitsesüsteemiga juba kokku puutunud noortega, seades sihiks nende edasiste õigusrikkumiste ennetamise. (Kiipus & Neuman, 2004, lk 75; PPA 2018, lk 4,8; Steal, 1998, lk 37) Joonisel 1 on näha ennetustöö vorme erinevatel tasanditel.

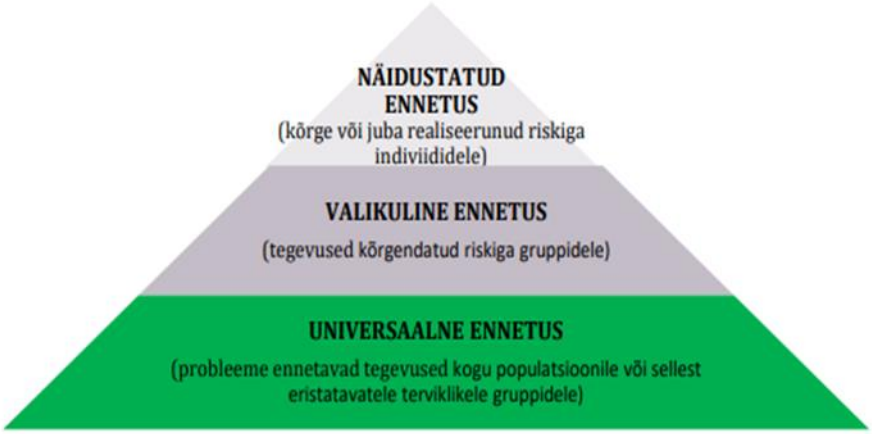

Joonis 1. Ennetustegevuse erinevad tasandid (Politsei-ja Piirivalveamet, 2018)

Newton, *et al*. (2020, p 259) toovad välja, et konkreetsetele isikutele suunatud ennetustegevused on tõhusamad kui universaalsed ennetustegevused. „Mida universaalsem ennetus, seda enam toimub selle planeerimine ja ellu viimine teenuseplaneerija tasemel. Mida konkreetsem on sihtgrupp ja probleem, seda lähemal kogukonnale tuleb seda planeerida ja elluviia, et see oleks mõjus“ (PPA, 2018, lk 9).

Alkoholi ennetuses on TAI`l pearoll, kahandades alkoholi pruukimisest tulenevat sotsiaalset, majanduslikku ning tervislikku kahju. Alkoholi ennetuses on Politsei- ja Piirivalveametil partneri roll, vähendades alkoholi kättesaadavust alaealistele. (PPA, 2018, lk 14) Olenemata sellest, kelle vastutusalasse konkreetne olukord jääb, tuleb teha koostööd

Politsei- ja Piirivalveameti tunnuslause ütleb: „Koostöös loome turvalisuse“ (PPA, 2021). Tehes koostöös teiste ametkondadega, jõutakse paremate lahendusteni, mis mõjutavad alaealisi seaduskuulekamalt käituma. Politseinikud teevad tihedalt koostööd kohaliku omavalitsusega ja lastekaitsega, et leida noortele parimaid valikuid vaba aja veetmiseks.

1.3.1. Alaealistele alkoholi ennetus

Alaealiste puhul on oluline tegeleda varajase ennetustegevusega. Ennetustegevustega võiks alustada lasteaia viimasest rühmast. Laste puhul on oluline läheneda mänguliselt. Ennetustöö alaealistega muudab efektiivseks see, kui ennetustöösse kaasatakse alaealistega töötavad täiskasvanud, näiteks õpetajad, kasvatajad või lastekaitsetöötajad, keda noor usaldab. Nii on noorel lihtsam ennast avada ja ta tunneb ennast turvalisemalt.
Kiipus & Neuman (2004, lk 75–76) toovad välja, et noortega läbiviidavad ennetustööd on tulemuslikumad, kui sellesse on kaasatud eakaaslased või veidi vanemad noored. Purru (2020, lk 44) toob välja, et ennetustegevused, mis ei ole teaduspõhist kinnitust leidnud näiteks isiklikkest kogemustest rääkimine, võivad hoopis kaasa tuua negatiivseid tagajärgi näiteks noorepoolse sõltuvusainete proovimise. Ta lisab, et tõenduspõhise ennetustega saab ära hoida mitut sõltuvusprobleemi, kuna nende probleemide tekkepõhjused on samad.

Botvin & Griffin (2014, pp 59-61) rõhutavad, et koolipõhises ennetusprogrammis on oluline see, et nad õpetaksid noortele võimalikke alkoholist tingitud probleemide ennetamist ning elulisi oskusi. Nad toovad välja, et programmide puhul on oluline, et nad õpetaksid noortele üldisi suhtlemisoskusi ning enesekehtestamise oskusi, probleemide lahendamisi ja otsuste vastuvõtmise oskusi ning suurendada võimet toime tulla stressi ja ärevusega. Welsh & Farrington (2012, pp 270-271) lisavad, et õppeprogrammid, mis sisaldavad käitumuslikke juhiseid, vähendavad kuritegevust. Lisaks toovad nad välja, et vajalik on panustada laste igapäevaste toimetulekuoskuste arendamisse. Lastele ja noortele tuleb tagada huvitegevuse ja avatud noorsootöö kättesaadavus võimalikult elukoha lähedal.

Valgamaal ning ka üle-Eestiliselt on väga oluline roll laste ja noorte positiivse tervisekäitumise kujundamisel noorsootöötajatel ning avatud noortekeskustel. (Valgamaa tervise ja heaoluprofiil, 2018) Tänapäeva positiivse aspektina toob autor välja selle, et väiksemates piirkondades on väga laialdased võimalused huvitegevuseks, millest noored võtavad aktiivselt osa. Autor toob näitena välja Õru, kus noortekeskus pakub huvitegevusena digiringi, liiklusringi, loovusringi ning näite- ja muusikaringi (Valga, 2021).

Noorte ennetustöö osas on oluline roll õpilasmalevatel. Õpilasmalevates veedab noor oma suve aktiivselt ning arendavalt. Noortel on võimalus saada esimene töökogemus ning teenida endale taskuraha. Malevas tehakse tööd rühmades, millest tingituna saavad noored meeskonnatöö

kogemuse ning õhtusel ajal peale tööd toimuvad ühised tegevused, kus noor saab arendada oma sotsiaalseid oskusi (Tartu Noorsootöökeskus, 2021). 2020. aastal toimus MTÜ Valgamaa Noorsootöökeskus Tankla eestvedamisel Valgamaal õpilasmalev „Elu ägesuvi 2020“, kus oli neli töörühma (Tankla, 2020).

Sotsiaalprogrammidest on Valga maakonnas kasutusel näiteks „Kainem ja tervem Eesti“, mille eesmärgiks on alkoholi liigtarvitamine ning sellega kaasnevate ohtude kahjude vähendamine. Programmi raames tegeletakse alkoholi liigtarvitamise ennetamisega, alkoholitarvitamise häirega patsientidele ravivõimaluste tagamisega ja avalikkuse teavitamine alkoholi tarvitamise häire olemusest ja ravivõimalustest (Terviseinfo, 2020). Sotsiaalprogrammidest on Valgamaal kasutatud veel programmi „Murdepunkt“, mis on suunatud 13-17 aastastele noortele sotsiaalsete oskuste arendamiseks. See programm õpetab noori väljendama iseennast, tegutsema meeskonnas, kuulama ning tunnustama teisi (Kriminaalpoliitika, 2021).

Valgamaal, täpsemalt Tõrvas ning Otepääl on kasutusel olnud spordil põhinev ja teaduslikult tõestatult mõjus noorte arenguprogramm SPIN. SPIN-programm on suunatud 10-18 aastasele noorele, kes elab näiteks riskiperedes ning kellel on probleemid koolikohustuste täitmisega, käitumisprobleemid või õigusrikkumisi. „SPIN-programmi eesmärk on arendada ja tugevdada selles osalevate noorte sotsiaalseid ja enesejuhtimise oskusi ning tuua läbi spordi noortele rõõmu.“ (SPIN, 2021)

SPIN-programm hõlmab jalgpallitreeninguid ning programmi jaoks loodud spetsiaalseid töötubasid, mis arendavad noore sotsiaalseid ja enesejuhtimise oskusi. Antud programmis pannakse suurt rõhku eluks vajalike oskuste õpetamisele läbi mänguliste olukordade. (SPIN, 2021)

1.3.2. Vanemate roll alkoholiennetuses

Laste elus on väga tähtis roll lastevanematel. Turvaline kodu ning toetavad ja hoolivad vanemad on olulisel kohal. Purru (2020, lk 48) toob välja, et vanematel on oluline roll laste uimasti tarbimise ennetamisel. Ta lisab, et uimastiennetuses vanemate roll algab oluliselt varem, kui noored hakkavad huvi tundma sõltuvusainete vastu. Ta lisab, et oluline on usalduslik ning avatud suhtlus lapse ning lapsevanema vahel.

Niemelä (2010, lk 85- 86) arvab, et vanemate rolli tugevdamine ennetustegevustes vähendab noorte varajases eas alkoholi väärkasutamist ning nende tarvitamist hilisemas eas.
Lapsevanemate üks tähtsamaid ülesandeid on juba varajases eas õpetada lapsele enesekehtestamist ning oskust öelda „ei“ näiteks sõprade pakutud alkoholile. Et osata öelda „ei“, peab noor inimene sisemuselt teadma, miks näiteks alkohol on talle kahjulik. Mäkelä (2010, lk 60) mainib, et vanematel tasub noorega vestelda alkoholi mõjust ning kahjulikkusest. Ta lisab, et selliste vestluste käigus peaks noor teadvustama, miks ta ei peaks tarbima alkohoolseid jooke.

Juba maast madalast on oluline roll vanematel. Vanemate ülesanne on toetada ning tunnustada oma last. Lapsevanem peaks märkama positiivseid omadusi, käitumist ning andma oma lapsele tagasisidet. Lapsevanem peab tundma huvi oma lapse tegemiste vastu näiteks sellega, et teab kus ja kellega laps kohtub ning kus nad viibivad. Vanemate üks oluline roll on rääkida lapsele riskidest, mis kaasnevad alkoholi liigtarvitamisega.

Hendriksen (2012, lk 453) arvab, et vanemate koostöö alkoholi ennetamise strateegias on muutunud viimaste aastate jooksul olulisemaks. Ta lisab, et lastevanemate koosolekud ja koostöö kooliga aitavad ennetada noorte varajast alkoholi pruukimist, mistõttu on loodud koolides erinevad alkoholi ennetamise programmid, kuhu on kaasatud ka vanemad.

Welsh & Farrington (2012, pp 270-271) rõhutavad, et on vajalik panustada lapsevanemate oskuste parandamisse näiteks kuidas tulla toime laste uimastitarvitamise probleemidega.
Eestis on olemas sotsiaalprogrammid, mis on suunatud vanematele, et tõsta nende teadlikkust ning arendada vajalike oskusi. Näiteks on vanematele suunatud sotsiaalprogramm „Tark vanem“. Lisaks on Eestis olemas mitme dimensiooniline pereteraapia MDFT, mis on suunatud abivajadusega lastele ja noortele ning nende peredele. „Programm aitab muuta noorte käitumist ja suunata neid probleemidest eemale“. (Kriminaalpoliitika, 2021) Tänases Eestis on lastevanematel olemas selline netilehekülg, nagu tarkvanem.ee, kus lapsevanem saab abi lapse kasvatamisel.

2. EMPIIRILINE UURING

2.1 Uurimistöö metoodika, protsess ja valim

Käesolev peatükk keskendub empiirilisele uuringule ning lähtub lõputöö eesmärgist selgitada välja alaealistele suunatud alkoholi tarvitamise vähendamise ennetustegevusi (Valga maakonna näitel).

Lõputöös kasutati andmeanalüüsi meetodina kombineeritud uurimisstrateegiat. Kombineeritud uurimisstrateegia võimaldab probleemi paremini mõista ning saada terviklikum arusaam võrreldes sellega, mida võimaldaksid kvalitatiivne või kvantitatiivne uurimine eraldi. (Guetterman, *et al*., 2019 pp 1-2)

Kvalitatiivne uuring keskendub inimese isiku ja sotsiaalsete kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmisele. Uuring viiakse läbi loomulikus keskkonnas. Kvalitatiivset uuringut iseloomustab paindlikkus, erinevate uuringuetappide segunemine ning korduv tagasipöördumine juba läbitud etappide juurde. (Laherand, 2008, lk 24) Kvalitatiivse uurimismeetodina kasutati poolstruktureeritud ekspertintervjuud inglise keeles (*semi-structured interview)*. Ekspertintervjuu võimaldab läbi viia intervjuu oma ala eksperdiga, kellelt intervjueerija soovib teada saada faktiteadmisi.

Lõputöö valimiks on ettekavatsetud suunatud valim, mille puhul valib autor valimisse kuuluvad liikmed lähtudes oma teadmistest ning kogemustest (Õunapuu, 2014, lk 143).

Lõputöös intervjueeritavasse ekspertide valimisse kuulvad Valgamaa noorsoo- ja piirkonnapolitseinikud, kes on omal alal töötanud vähemalt kolm aastat. Tabelis 4 on välja toodud intervjueeritavad eksperdid. Eksperdiintervjuusse valis autor viis eksperti, kes on töökohal töötanud vähemalt kolm aastat. Eksperdiintervjuu viis autor läbi silmast silma, hoides kahemeetrilist vahet ning kandes maski. Intervjuud toimusid ajavahemikul 22.03.2021-25.03.2021 ning 09.04 2021. Ekspertide poole pöördus töö autor veebruari kuus, sest siis oli autor praktikal Valga politseijaoskonnas. Töö autor suhtles silmast silma ekspertidega.

Tabel 5. Valimisse kuulunud spetsialistid (Autori koostatud)

Intervjueeritav	**Töökoht**	**Töö staaž**
Janar Koemets	Piirkonnapolitseinik	4 aastat
Thea Tekkel	Noorsoopolitseinik	18 aastat
Marek Käis	Piirkonnapolitseinik	26 aastat
Rainer Rahassepp	Piirkonnapolitseinik	26 aastat
Kairi Ruus	Piirkonnavanem	22. aastat

Kvantitatiivne uurimismeetod on positivistlik, hüpoteetilis-deduktiivne ning eksperimentaalne, mis keskendub põhjuste ja tagajärgede väljaselgitamisele (Hirsjärvi, *et al.*, 2010, lk 130). Õunapuu (2014, lk 57-58) toob välja, et kvantitatiivse uurimistöö eesmärk on nomoloogilise teadmise saamine. Ta rõhutab, et kvantitatiivse uurimistöö eesmärkiks on kirjeldada ning eksperimenteerida, et välja selgitada põhjuslikud ja korrelatiivsed seosed tunnuste vahel. Ta lisab, et kvantitatiivse uurimistöö keskmeks on arvandmed. (Õunapuu, 2014, lk 58)

Kvantitatiivse meetodi abil viidi läbi uurimiseksperiment (edaspidi eksperiment), milles autor oli vaatleja rollis. Kidron (2008, lk 83) toob välja, et eksperiment on psühholoogiline katse, mis võimaldab vajalike tingimuste täpse kujundamisega tekitada testolukord. Õunapuu (2014, lk 59) lisab, et eksperiment võimaldab uurida põhjuseid ning tagajärgi. Igasuguse eksperimendi eesmärk on kontrollida hüpoteese põhjusliku seose kohta. Lõputöö eksperimendi valimisse kuulub kolm 18-aastast noort.

Eksperimendiga soovis autor saada teada, kas äsja 18-aastaseks saanud noored, kes näevad nooremad välja, saavad poest alkoholi kätte nii, et neilt ei küsita dokumenti. Autor soovis eksperimenti kaasata hiljuti täisealiseks saanud noored. Eksperimendi valimisse kuulub kolm 18-aastast noort. Noored, kelle autor valis, andsid nõusoleku osaleda eksperimendis ning täitsid tingimuse (lisa 1), mida nad terve eksperimendi aja jooksul pidid täitma. Enne eksperimenti läbi viimist saatsid eksperimendis osalejad autorile endast pildi. Autori arvates näevad eksperimendis osalejad nooremad välja. Kui autor oleks poes klienditeenindaja, siis küsiks neilt isikut tõendavat dokumenti. Et vanuse hindamine ei jääks ainult autori arvata, lasi autor pildi põhjal hinnata politseiametnikel noorte vanust.

Autor valis hindajaks politseiametnikud sellel eesmärgil, et politseiametnikud tegelevad igapäevaselt, olenemata oma ametikohast, isikuandmete töötlemisega. Politseiametnike puhul sai autor kindel olla, et keegi ei väärkasutaks eksperimendis osalejaid. Politseiametnikke, kes

hindasid piltide järgi noorte vanust oli kokku 30. 30 politseiametniku seas oli nii uurijaid, patrull-, piirkonna-kui noorsoopolitseinike, lisaks ka abipolitseinikke. Politseiametnike poolt nägi hindamine välja nii, et autor küsis alguses, kas nad on nõus hindama inimese vanust ning seejärel näitas ühekaupa eelnevalt nummerdatud pilte. Politseiametnikud kirjutasid oma eesning perekonnanime, numbrid 1-3 ning mis nad arvasid, kui vanad eksperimendis osalejad on. Kui nad olid selle ära teinud, siis autor ütles noorte tegeliku vanuse. Politseiametnikud pidid ära arvama kahe neiu ning ühe noormehe vanuse. Allpool järgnevatelt joonistel (joonis 2-4) on näha politseiametnike hinnatud noorte vanust.

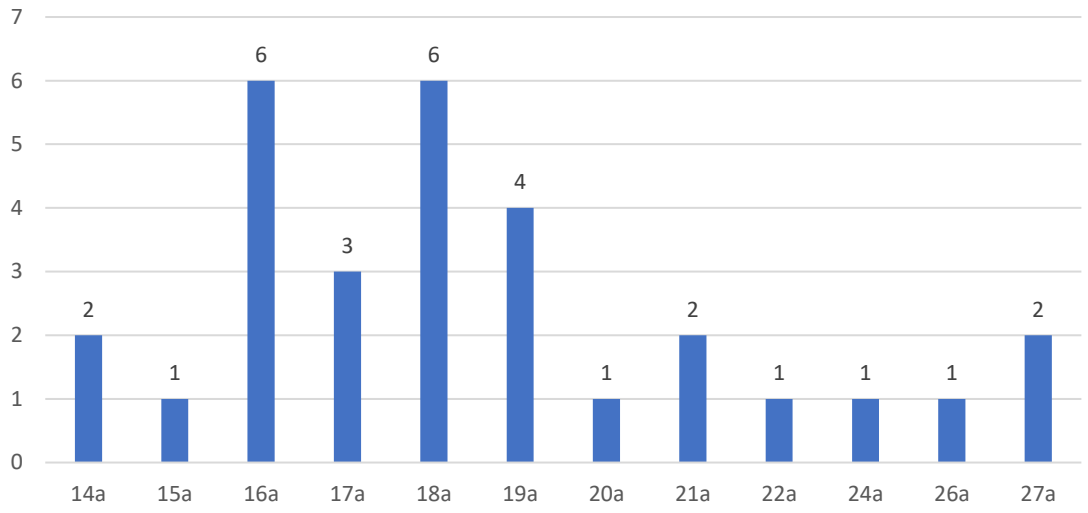

Joonis 2. Eksperimendis osalenud esimese neiu vanuse hindamine politseiametnike poolt (Autori koostatud)

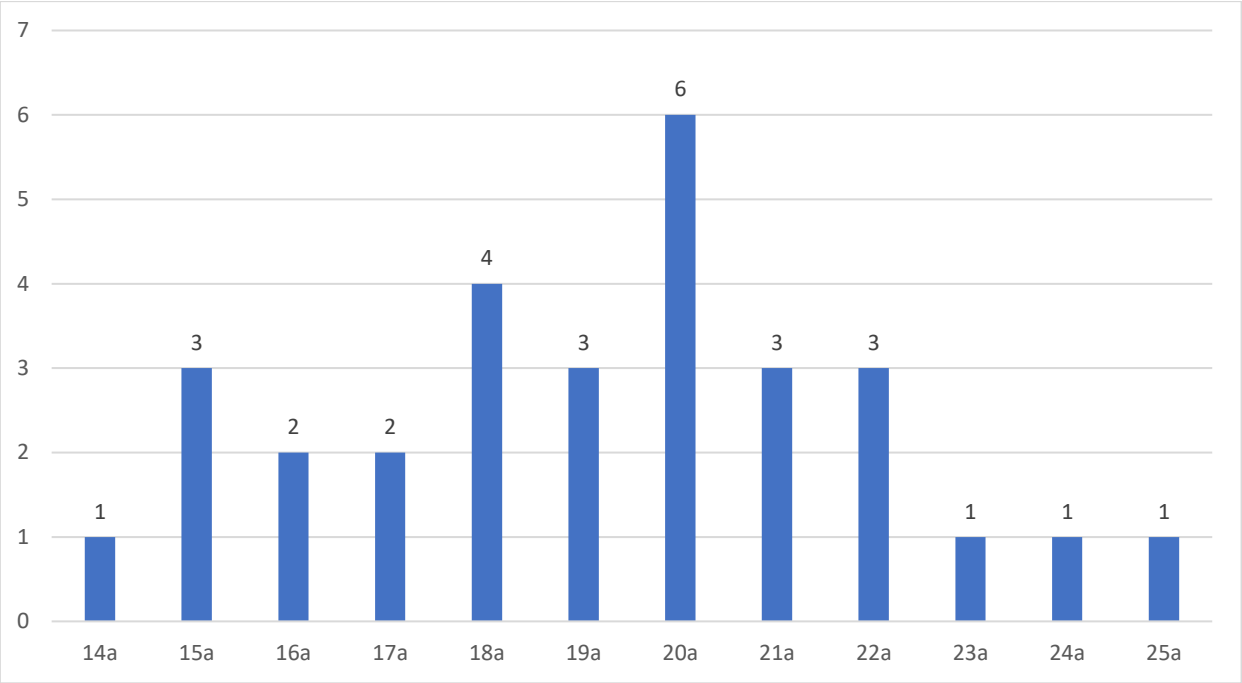

Joonis 3. Eksperimendis osalenud teise neiu vanuse hindamine politseiametnike poolt (Autori koostatud)

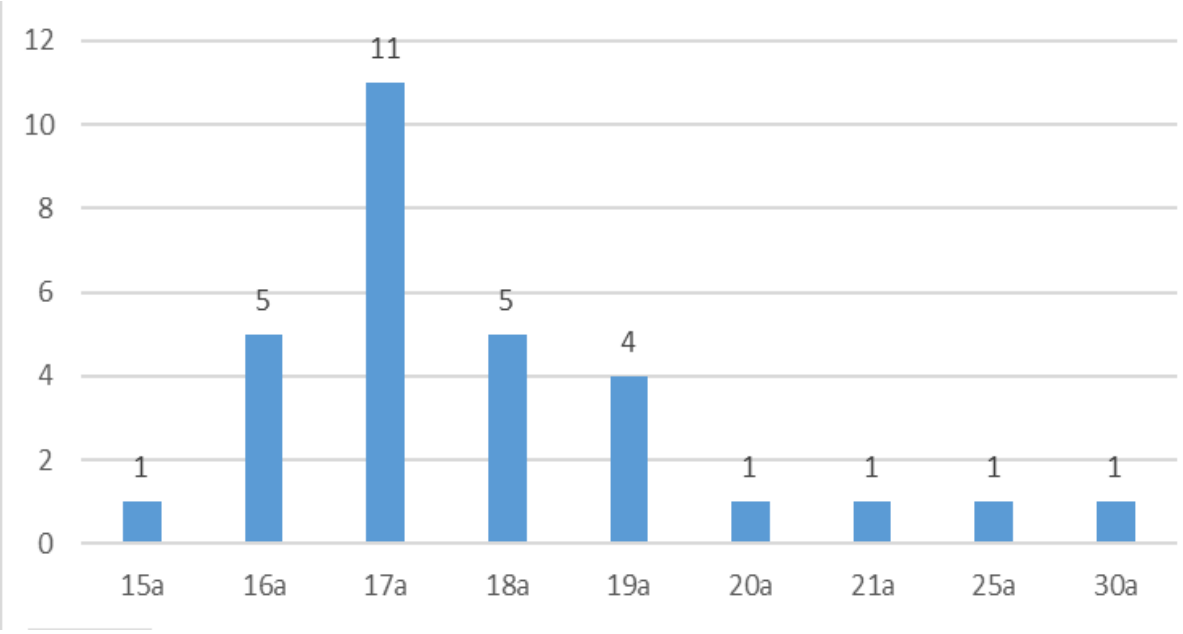

Joonis 4. Eksperimendis osalenud noormehe vanuse hindamine politseiametnike poolt (Autori koostatud)

2.2 Uuringu tulemused

2.2.1 Eksperiment

Autor valis eksperimendi läbiviimiseks üle Valga maakonna väiksemad poed, kus oli tööl maksimaalselt 1-3 kassapidajat ning 1-2 kassalinti. Need olid väikesed külapoed ning neid oli kokku 14. Suurem osa väikestest poodidest kuulusid Coop poe ketti, kuna nende poodide asukohti oli kerge kaardistada. Neid oli kokku kaheksa. Kuus poodi olid sellised, mida autor või eksperimendist osalejad tundsid vajadust külastada, kuna noorte hulgast on laekunud informatsiooni, et sealt on kerge alkoholiseid jooke kätte saada. Mõned poed olid sellised, mida autor soovis külastada, kuid need olid täiesti suletud või kirjega „ajutiselt suletud“. Lisaks valis autor poed, milles on nutikassa. Valga maakonnas on neid kokku kuus. Nutikassadega poed asuvad Valgas, Tõrvas ning Otepääl. Neid külastati laupäevasel päeval, kuna rohkem inimesi üle maakonna külastab sellel päeval poode. Kokku eksperimendi raames külastati kahtekümmend kauplust. Kauplusi külastasid eksperimendist osalejad ühekaupa erinevatel aegadel. Eksperimendiga soovis autor teada, kas 18. aastased, kes näevad nooremad, välja saavad poest alkoholi nii kätte, et nende käest ei küsita dokumenti. Allpool olevatelt joonistelt on näha eksperimendist osalejate isikut tõendavate dokumentide küsitlemist poemüüja poolt. Allpool järgnevatel joonistel (joonis 5-7) on näha eksperimendis osalenud noorte alkoholi kättesaadavust poest.

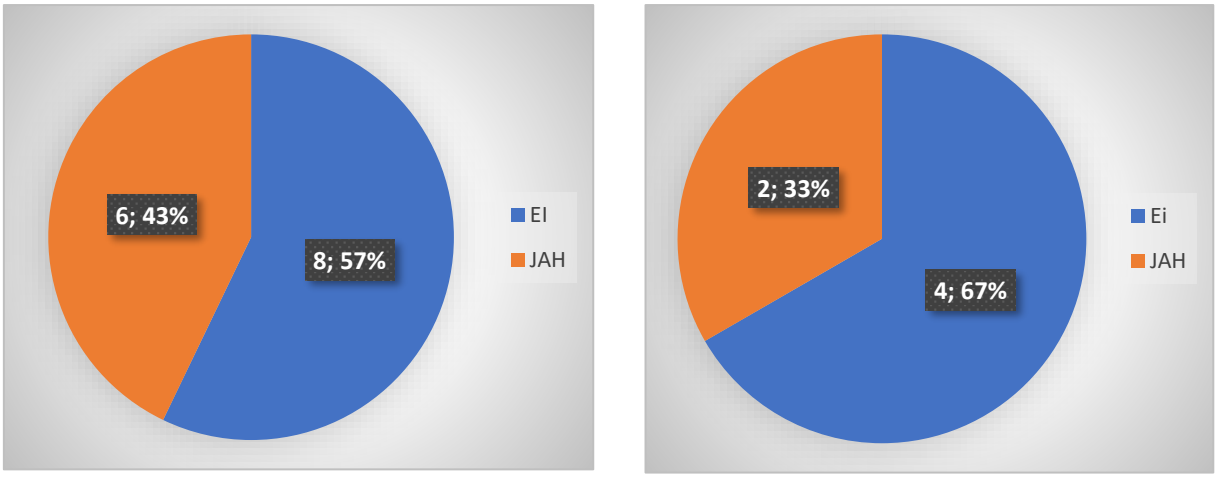

Joonis 5. Eksperimendist osalenud esimese neiu isikut tõendava dokumendi küsimine poe müüja poolt. (vasakul pool väikepoodidest ; paremal pool nutikassaga poodidest) (Autori koostatud)

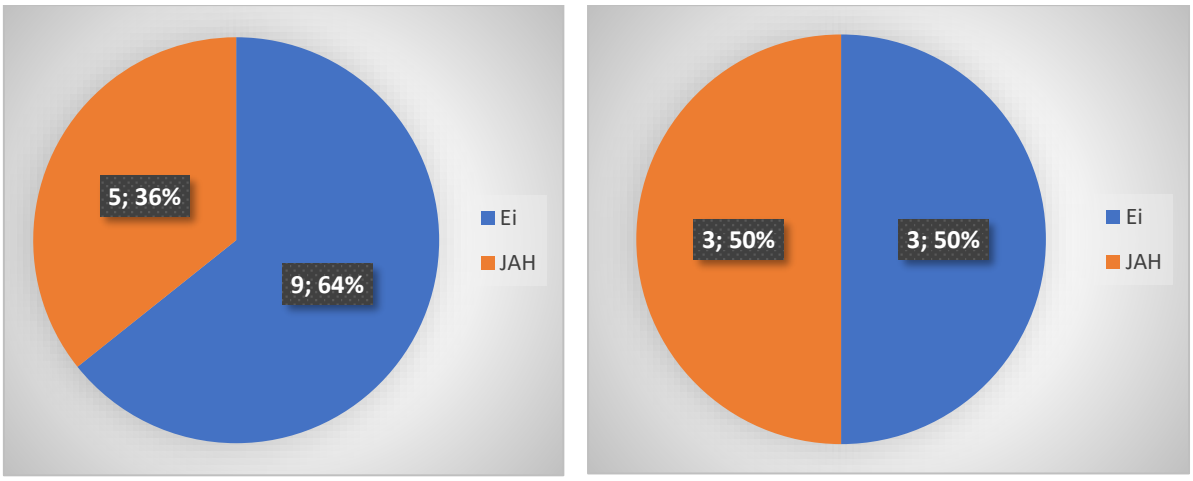

Joonis 6. Eksperimendist osalenud teise neiu isikut tõendava dokumendi küsimine poe müüja poolt. (vasakul pool väikepoodidest; paremal pool nutikassaga poodidest) (Autori koostatud)

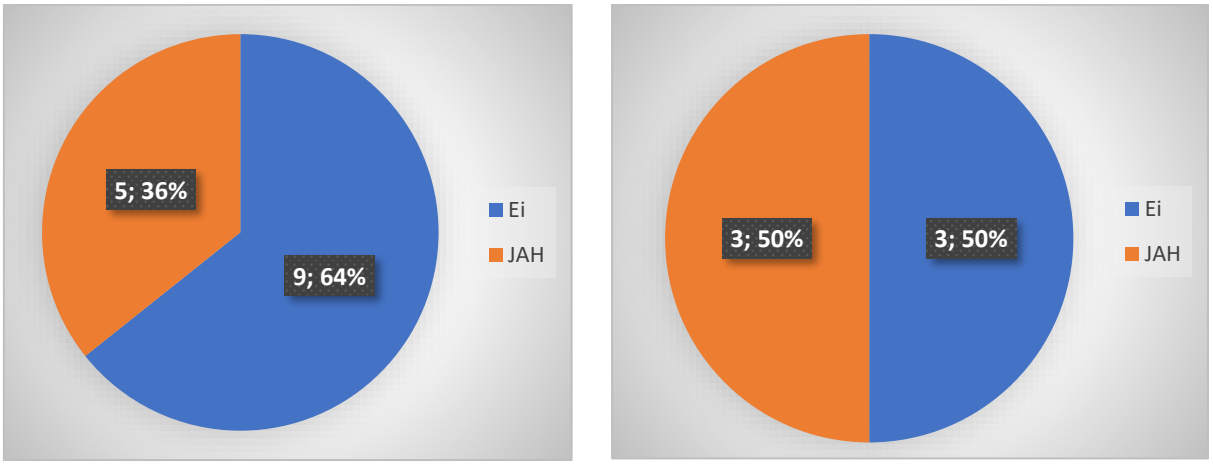

Joonis 7. Eksperimendist osalenud noormehe isikut tõendava dokumendi küsimine poe müüja poolt. (vasakul pool väikepoodidest; paremal pool nutikassaga poodidest) (Autori koostatud)

Kauplused, kus eksperimendis osalejate isikut tõendavat dokumenti küsiti või ei küsitud suuresti kattusid, kuna eksperimendi käigus külastasid noored samal päeval samu kaupluseid, kuid erinevatel aegadel. Autor arvab, et müüjad, kes isikut tõendavat dokumendi noorte käest küsisid on teadlikud sellest, et alaealistele alkoholi müümine on keelatud. Müüjad, kes küsisid isikut tõendavat dokumenti on eeskujulikud ning eeskujuks teistele töötajatele.

Covid-19 tingitud oli eksperimendi ajal kohustuslik kanda siseruumides maski. Autor pidi tõdema kurva tõsiasjana, et paljudes poodides, mida eksperimendi raames külastati, ei vaadanud poemüüjad isikutele otsa ning ei küsinud isikut tõendavat dokumenti. Nutikassadega

kaupluste puhul tuleb teade, et tegemist on alkohoolse joogiga müüja peab tulema ning kontrollima vanust. Kahjuks autor eksperimendi raames nägi teissugust vaatepilti. Paljudes nutikaasadega poodides müüjad ei tulnud ega kontrollinud vanust, vaid panid lihtsalt oma ekraanilt ära ning eksperimendis osalejad said viia oma ostu lõpuni.

Positiivsena saab välja tuua, et kui eksperimendist osalejad ütlesid, et „dokument jäi maha“, siis neile alkoholi ei müüdud. Ühes poes oli nii, et eksperimendis osalenud noormees ütles, isikut tõendav dokument ununes maha, kuid seepeale ikka poemüüja müüs noormehele alkoholi.

2.2.2 Eksperdiintervjuu

Käesolevas alapeatükis analüüsitakse uuringu käigus läbi viidud intervjuusid, esitatakse intervjuude analüüsi tulemusi ning nende võrdlust teoreetiliste seisukohtadega. (Kategooriad ning koodid on leitavad lisa 7 alt)

Esimeseks kategooriaks on „Alaealiste alkoholi tarvitamise põhjused“. Selles kategoorias tõid intervjueeritavad välja peamised põhjused, miks noored tarvitavad alkoholi. Kuidas mõjutab noorte alkoholi tarvitamist vanemate ning sõprade mõju. Selle kategooria alla kuuluvad järgmised koodid:

1. Igavus (kood 1)
2. Sõprade mõju (kood 3)
3. Kodused probleemid (kood 8)
4. Isiklik eeskuju halvas kontekstis (kood 13)
5. Noor ei taha olla tõrjutud (kood 11)
6. Vaba aeg on sisustamata (kood 6)

Teooriakirjanduse põhjal peamised probleemid, miks alaealised tarvitavad alkoholi on sõprade ning vanemate mõjutamisel. Ekspertide pakutud ideed sarnanesid teooriates toodud ideedega Intervjueeritavad tõid välja selle, et sõprade seltskonnas tarvitatakse alkoholi, kuna tahetakse kuuluda gruppi ning ei taheta olla tõrjutud. Samuti olulise aspektina toodi välja isiklik eeskuju, halvas konteksti näiteks vanemate alkoholismi probleemid. Lisaks mainivad eksperdid, et noorel on uudishimu proovida, mida see alkohol endast kujutab.

Intervjueeritavad tõid välja, üheks põhjuseks miks alaealised tarvitavad alkoholi on see, et alaealistel on vaba aeg sisustamata. Neil on liiga palju vaba aega, mis ei ole positiivsete tegevustega sisustatud. „Mina olen siin alati küsinud, et kui nad teevad siin lollusi, et kas mingis huviringis ka käid? Siis on põhimõtteliselt ligi 100% ütleb, et ei käi. Või räägid kodus vanemaga, et laps huviringais käib? Ei noh mis huviringis, et meil raha ei ole. Ütleme, et probleem pole see, et neid huviringe poleks. Meil on jalgpall, korvpall isegi siin on maadlus ning ka muusikakool. Käia on enam kui küll, aga pigem ongi see, probleem, et ei osata või ei taheta.“ (Marek Käis)

Teiseks kategooriaks on „Alkoholipoliitika mõju alaealiste alkoholi tarvitamisele“. Selles kategooria all nimetasid intervjueeritavad, kuidas täna alkoholipoliitika toimib. Selle kategooria alla kuuluvad järgmised koodid:

1. Alkoholipoliitika ei tohi olla väga karm (kood 8)
2. Kaubanduse areng (kood 3)
3. Kättesaadavus teisel pool piiri (kood 1)
4. Reklaam kuvab noortele vale arusaama (kood 2; 7)
5. Kõrgem alkoholi hind (kood 4)
6. Hinnatõus avaldab mõju salaalkoholile (kood 9)
7. Kontrollostud (kood 12)

Alkoholipoliitika aspektist olid eksperdid sarnastel arvamustel. Rainer Rahasepp mainis, et: „väga range poliitika -selle vitsaga me ei saavuta seda reaalset tulemust.“ Ta lisas: „Alkoholipoliitika on täna rohkem läbimõeldum“ Intervjuueritavad ühiselt toovad välja, et alkoholi hind on Eestis odav ning see peaks olema kallim. Marek Käis tõi välja, et „Alkohol peaks olema korraliku hinnaga olema.“ Arvestades Valga piirkonda eksperdid lisasid, et alkoholi hinnapoliitika karmistamine Eestis võib tõsta piirikaubanduse ning salaalkoholi levikut. Eksperdid mainisid, et peale 2019. aasta aktsiisilangust ei ole neile teadaolevalt salaalkoholi esinenud.

Eksperdid arvasid, et alkoholi kättesaadavus poodidest on aastatega vähenenud. „Eesti pinnalt on meil kaubandus väga hästi hakanud arenema, meil on tekkinud iseteeninduskassad ja näiteks mina olen mitmel korral ise alkoholi ostnud, isegi energiajooki ja näiteks iseteeninduskassa ei lasegi edasi osta. On müüja tulnud ja küsinud dokumenti“ (Janar Koemets). Lisaks intervjueeritavad tõid välja selle, et tänapäeval on olemas kontrollostu teostamise võimalus.

„Kontrollostu tegemise juures on tihti peale takistuseks info puudumine. Samuti on meil kõrval kohe Läti Valka ja väga paljud noored ütlevad, et nemad said alkoholi Lätist“ (Janar Koemets). Intervjueeritavad ühiselt arvasid, et Läti Valkas on alkoholi tunduvalt kerge kätte saada. Eksperdid toovad väljas, et seal on teine õigusruum. „Lätis on tagatud suurem anonüümsus kui Selveri järjekorras proovida“ (Marek Käis).

Ekspertide arvates avaldab alkoholi reklaamimine noortele nii positiivset kui negatiivset mõju. Eksperdid tõid välja, et kui Tartu poolt Valga linna sõita, siis leiab sealt Läti alkoholipoe reklaame. „Ma arvan, et linnapiiril need suured reklaamid ikka avaldavad mõju.“ Intervjueeritavad tõid välja, et alkoholireklaami nägemine televisioonis mõjutab alkoholi tarvitamist. (Marek Käis) „Alkoholi reklaam kuvab noortele vale pildi“ (Janar Koemets). Intervjueeritav tõid välja, et alkohoolsed joogid näiteks siider on ahvatlev, neid on erinevaid värve ning nad kutsuvad tarbitama. „Turustaja mõtleb ka selle peale, et kuidas seda produkti müüa“ (Rainer Rahasepp)

Positiivsest küljest tõi Rainer Rahasepp välja selle, et reklaamitakse karskust. Ta mainib, et „reklaami sisse propageeritakse just selliseid staare ja noortele eeskujulike inimesi, keda nad püüavad jälgida“ (Rainer Rahasepp).

Kolmas kategooria on „ennetustegevused“. Ennetuste osa tahtis autor teada, millised ennetustegevused on Valgamaal, ja kuidas need piirilinnas toimivad. Selle kategooria alla kuuluvad järgmised koodid:

1. Varajased ennetustegevused (kood 12)
2. Ennetavad loengud ja kampaaniad (kood 1; 3)
3. Teavitustöö internetis (kood 2)
4. Teadlikkuse tõstmine (kood 11)
5. Karsklased sõbrad (kood 7)
6. Eeskujud (kood 5)
7. Huvitegevused (kood 6)
8. Aus ja avatud suhtlus (kood 13)
9. Vanematele suunatud ennetustegevused (kood 8)

„Ennetus on selline asi, mida tegelikult on hästi keeruline mõõta. Me tegelikult ei saa kunagi teada, mida me ära hoidsime. Me ei tea, millise noore mõttemaailm, kellegi ühest lausest kasvõi muutub.“ (Kairi Ruus)

Ekspertide arvates tuleks ennetustegevustega alustada juba varakult. Ekspertide arvamused ennetustegevuste osas koolides läksid kaheks. Mõned eksperdid arvasid, et meil on olemas ennetustegevused, erinevad loengud koolides ning teavitustöö internetis. „Noored hindavad ja neid kõnetab see kui keegi tuleb neile ise rääkima ja peegeldama oma nooruspõlve juhtumeid. Mis on traagiliselt lõppenud“ (Janar Koemets). Mõned eksperdid arvasid, et koolis loengute ning teavitustöö läbiviimine võivad avaldada hoopis negatiivset mõju. „Käies noortele tundides loenguid pidada, et kui halb on alkohol see tekitab trotsi. Minnakse sealt klassist ära ja minnakse kohe jooma“(Marek Käis).

Eksperdid lisavad, et noorte õigusrikkumiste vähendamiseks on Valgamaal olemas väga palju erinevaid huvitegevusi ning huviringe. Ekspertide arvates noortele mõjuvad hästi teised karsked sõbrad, kes tegelevad mingisuguste huviringidega ning on eeskujuks. „Isiklik eeskuju mõjutab ja just sellisest positiivsest. Ja mulle meeldib, et just sellised staarid on välja toodud näiteks Tanel Padar näitab seda, et kuule miks sa jood ole karsklane. Noori tegelikult väga palju kõnetab. Ta tahab ka olla selline enda iidoli moodi.“ (Rainer Rahasepp)

„Lastega tuleb rääkida ausalt, tuleb küsida mida nemad ise sellest arvavad. Et see tegelikult on nende jaoks oluline, kui nende arvamust ka küsitakse“ (Kairi Ruus). Eksperdid arvavad, et aus ja avatud suhtlus lapse ning lapsevanema vahel on oluline.

Samuti eksperdid tõid välja, et olulised on vanematele suunatud programmid, kus vanematele õpetatakse oma lapsega toime tulemist rasketes situatsioonides. „Sotsiaalvaldkonnas on toimunud suuremad arengud võrreldes varasemaga, et saab vanemaid suunata erinevatesse programmidesse, aga see on ka sama moodi vabatahtlikkuse alusel.“ (Thea Tekkel)

Neljas kategooria on „mittekaristuslikud meetmed“. Autor selles kategoorias tahtis autor ekspertide käest teada saada, kas alaealisi noori on vaja karistada. Selle kategooria alla kuuluvad järgmised koodid:

1. Noore aitamine (kood 7)
2. Kõnelemine, arutamine, mõjutamine (kood 9)
3. Noorte suunamine/ vestlus (kood 2 ;8)

4. Sotsiaalprogrammid (kood 5)
5. Põhjuslik seos tagajärg (kood 8; 11)
6. Viimane meede (kui muu enam ei mõju) rahatrahv (kood 6)

Eksperdid arvasid, et kõige olulisem on noore inimese probleemile lahenduse otsimine. „Number üks on ikkagi selle noore aitamine“ (Marek Käis). Noorega tuleb suhelda ja kõnelda ning arutada alkoholi kahjulikkusest. Noore suunamiseks õigele teele on ekspertide hinnangul tänapäeval välja töötatud erinevad sotsiaalprogrammid, kuhu saab noori vabatahtlikkuse alusel suunata. Eksperdid toonitasid, et rahatrahv alaealiste puhul on äärmuslik variant. „Karistus sünnitab karistust, pahameelt ning trotsi“ (Rainer Rahasepp).

Viies kategooria on koostöö teiste ametkondadega. Selle kategooria alla kuuluvad järgmised koodid:

1. Koostöö vanematega (kood 3)
2. Vabatahtlikud (kood 15)
3. Lastekaitse (kood 2)
4. Noortekeskus (kood 1)
5. Kohalikomavalitsus (kood 10)
6. Maksu- ja Tolliamet (kood 4)
7. Läti Politsei (kood 11)
8. Kõigi panus (ühine koostöö) (kood 7; 8)

„Ühise koostööna saame selle noore suunata, teda kujundada, see eeldab kõigi panust sellesse“ (Janar Koemets) Eksperdid mainisid, et koostööd noorte õigusrikkumiste vähendamise osas tuleb teha lapsevanemaga, kuna noore turvalisus ning heaolu on suuresti seotud koduse olukorraga.

Lisaks eksperdid arvasid, et koostööd tuleb teha kooliga, lastekaitsega, noortekeskustega ning kohaliku omavalitsusega. Noore aitamiseks on vaja teha koostööd eriala spetsialistidega ning vabatahtlikega. „Meie oleme riigina suhteliselt rikkad, et meil ei leidu kulda ega hõbedat, aga meil on väärt vabatahtlike“ (Rainer Rahasepp). Valga piirkonna iseärasusest tingituna tõid eksperdid välja selle, et igapäevaselt tuleb koostööd teha Läti politseiga.

2.3 Järeldused

Autor tõdes, et suuresti ekspertide pakutud ideed sarnanesid teooriates toodud ideedega. Selleks, et ennetegevused oleksid efektiivsed on vaja teha koostööd teiste ametkondadega. Alkoholi tarvitamise ennetustegevuses puhul on oluline alaealiste alkoholi kättesaadavuse vähendamine.

Lähtudes eelpool mainitud teooriakirjandusest ning ekspertintervjuude tulemustest tarvitavad alaealised alkoholi suuresti sõprade mõjutusel, kuna soovitakse kuuluda gruppi. Suuresti avaldavad neile mõju ka lapsevanemate alkoholi probleemid. Eksperdid tõid välja, et alkoholi tarbimine alaealiste seas on võrreldes viimase viie aastaga vähenenud. Suuresti tänu sellele, et väiksemates piirkondades on tänasel päeval huvitegevus ning noore vabaaeg on sisustatud positiivsete tegevustega. Huvitegevused arendavad noore sotsiaalseid oskusi ning aitavad noorel paremini toime tulla.

Ekspertide arvates on alkoholi täna alaealistele poodidest raskesti kättesaadav. Peamiseks põhjuseks tõid nad välja selle, et tänapäeval on olemas nutikassad, kus kontrollitakse dokumente. Autor lähtudes eksperimendi tulemustest järeldas, et alkohol on noortele kergesti kättesaadav, kuna valdav osa poemüüjad ostu-müügi hetkel ei vaadanud kliendile otsa, kellele ta alkoholi müüs. Võib olla autor ning eksperimendist osalejad leidsid müüja, kes ei ole nii kogenenud. Positiivsena valdavas enamuses toob autor välja selle, et kui eksperimendis osalejad ütlesid, et kui isikut tõendav dokument jäi koju, siis neile alkoholi ei müüdud. Autor kurva asjana pidi tõdema, et ühes kaupluses juhtus nii, et kui eksperimendist osaleja ütles, et isikut tõendav dokument ununes maha, siis müüdi talle ikka alkohoolseid jooke.

Autor tõdes lähtudes teooriakirjandusest ning ekspertintervjuude tulemustest, et alkoholipoliitika võrreldes varasemate aastatega on paranenud. Eksperdid tõid välja, et universaalsed ennetustegevused Valgamaal toimivad, kuid isikutele suunatud ennetustegevustest ning süstemaatilisest koostööst lapsevanemate, kooli, lastekaitsetöötajate ning KOV vahel jääb puudu.

Alkoholipoliitika seisukohast tõid eksperdid suuresti välja selle, et alkoholi hind ei mõjuta alaealiste alkoholi kättesaadavust, kuna elatustase Eestis on paranenud. Alkoholi reklaami osas ekspertide hinnangul reklaam mõjutab noorte alkoholi tarvitamist noores eas.

Alkoholi hind Eesti ning Lätis suuresti ei erine. Valga linnast ning Valga vallast käiakse Lätis alkoholi ostmas. Kuid enam ei käida kaugemalt Eesti sisemaalt Eesti-Läti piirile, et osta suurtes

kogustest alkoholi. Suuresti on see seotud sellega, et alkoholi hind tänases Eestis on madalam ning suuresti Covid -19 pandeemia tõttu, kus Läti riik on turisminduseks ning poodlemiseks suletud.

Lähtudes teooriakirjandusest kui ka ekspertintervjuude tulemustest toob autor välja selle, et koolis läbiviidavad loengud alkoholi osas kutsuvad alaealisi rohkem seda tarvitama Teooriakirjandusest ning ekspertintervjuudest toob autor välja selle, et tõhusamad alkoholi ennetustegevused on need, kus noor inimene suunatakse sotsiaalprogrammi SPIN, huviringidesse või õpilasmalevatesse, kus noore vaba aeg on sisustatud positiivsete tegevustega. Eksperdid tõid intervjuud läbi viies välja selle, et kõige olulisem on alaealine suunata õigele teele, et ta enam korrarikkumisi toime ei paneks. Teooriakirjandusest ning ekspertintervjuudest toob autor välja selle, et tõhusamad alkoholi ennetustegevused on need, kus noor inimene suunatakse sotsiaalprogrammi SPIN, huviringidesse või õpilasmalevatesse, kus noore vabaaeg on sisustatud positiivsete tegevustega. Ekspertintervjuusid läbi viies tõid välja selle, et alaealiste puhul kõige olulisem on alaealine suunata õigele teele, et ta enam korrarikkumisi toime ei paneks.

Politsei ja Piirivalveameti missioon ütleb, et „Koostöös loome turvalisuse“. Tehes koostööd teiste ametkondadega, suudame paremini suunata alaealised õigele teele. Eksperdid toovad välja, et ääremaal on töötajate ning spetsialistide puudus. (PPA, 2021)

2.4 Ettepanekud

Eksperimendist lähtudes toob autor välja mõningad ettepanekud. Esiteks toob autor välja müüjate teadlikkuse tõstmine. Müüjate teadlikkuse tõstmine läbi koolituste, et nad julgeksid, küsida noorelt dokumenti. Kuna palju noored näevad välja vanemad või nooremad oma tegelikust vanustest. Tänapäeva alaealised näevad välja kui täiskasvanud ning vastupidi. Poemüüjatele tuleb rohkem rääkida seda, et kui ta tõesti kahtleb, siis on vaja küsida isikut tõendavat dokumenti. Autori arvates on see eriti oluline praegustes tingimuses, kus Covid-19 tingituna tuleb siseruumides kanda maski. Tütarlaste puhul saab meigiga muuta ennast vanemaks. Autor tunnistab, et mõned aastad tagasi tundus talle naljakas, kui poemüüja küsis dokumenti energiajooki ostes. Täna on see kui kompliment, kui peetakse nooremaks kui autor tegelikult on.

Järgnevalt toob autor välja kontrollostude tihedama teostamise. Kontrollostude teostamise kohapealt peab olema kindel informatsioon, et poest võivad alaealised saada alkohoolseid jooke kätte. Lõputöös ülal pool toob autor välja selle, et kuute väikepoodi külastati eksperimendis osalenud noorte seas levinud informatsiooni tõttu. Eksperimendi käigus ei vaadatud noorele inimesel otsa. Antud juhul on olemas noorte poolne informatsioon poodide kohta kus saab alkoholi kätte ning autori poolne eksperimendi tulemus, kus samamoodi täisealised noored küll said alkoholi kätte.

Kolmandaks toob autor ettepanekuks välja noorte huviringidesse suunamine. Valgamaal on väga palju erinevaid huviringe taskukohase hinnaga või tasuta. Noori huviringidesse suunates on noorte vabaaeg sisustatud positiivsete tegevustega. Viimaseks ettepanekuks toob autor välja selle, et ääremaal on nii politseiametnike kui ka teiste töötajate/ spetsialistide puudus. Siinkohal toobki autor välja ettepaneku kaasata ääremaal asuvale Valga vallale rohkem oma alal spetsialiste.

KOKKUVÕTE

Lõputöö teemaks oli „Alaealistele suunatud alkoholi ennetustegevused (Valga maakonna näitel). Käesolev teema on aktuaalne, kuna Justiitsministeeriumi poolt 2020. aastal läbiviidud uuringust selgus, et alaealiste poolt toimepandud väärtegudest alkohoolsete jookide tarvitamine esikohal (44%) (Justiitsministeerium, 2021). Aktuaalsust rõhutab Siseministeeriumi Siseturvalisuse arengukava 2020-2030 eelnõu, kus on välja toodud alaealiste riskikäitumise ja õigusrikkumiste ennetamine (Siseministeerium, 2019). Lisaks WHO tegevuskava aastateks 2022-2030 eelnõu, kus on tähelepanu pööratud alaealiste alkoholi tarvitamise ennetamisele ning ärahoidmisele (World Health Organization, 2020)

Lõputöös **uurimisprobleem** püstitati küsimusena: Kuidas vähendada (ennetada) alaealiste alkoholitarbimist?

Uurimisprobleemist tuletatult püstitas autor järgmised uurimisküsimused, mis aitasid saavutada eesmärki:

1. Milliseid ennetustegevusi rakendati 2020 aastal Valgamaal alaealiste alkoholitarbimise vähendamiseks?
2. Kui kättesaadav on alkohol alaealistele poodides?
3. Kuidas saaks alkoholikahjude ennetust alaealiste seas parandada?

Lõputöö eesmärkiks oli selgitada välja alkoholi tarvitamise ennetustegevuste parandamise võimalused Valgamaal.

Lõputöö uurimises leiti vastused uurimisküsimustele. 2020. aasta oli Covid -19 tõttu raske aasta, kuna oli eriolukord ning suurem osa aastast olid noorte huvitegevus peatatud. Lähtudes teooriakirjandusest ning ekspertintervjuudest toob autor Valgamaa kohta välja selle, et tõhusaimaid ennetustegevused on huviringid, õpilasmalevad ning sotsiaalprogrammid, kus noor õpib eluks vajalikke oskusi, näiteks suhtlemisoskusi või teistega arvestamise oskust.

Valgamaa on ääremaa ning Valga on piirilinn, kuhu kahjuks paljud sotsiaalprogrammid ei jõua. Valgamaal ning üleüldiselt äärealadel on suuresti puudus spetsialistidest, kes aitavad ja suunavad noori õigele teele.

Lõputöös kasutati kombineeritud uurimismeetodid. Kvalitatiivse uurimismeetodi abil intervjueeriti eksperte, kes on omal alal töötanud vähemalt kolm aastat. Kvantitatiivse

uurimismeetodina all kasutati uurimiseksperimenti, kuhu oli kaasatud kolm 18 aastast noort, kes näevad nooremad välja, kui nad tegelikult on.

Eksperimendi valimisse kuulisid kolm hiljuti täisealiseks saanud noort inimest, kes autori hinnangul näevad välja nooremad, kui nad tegelikult on, et see ainult autori arvamuseks ei jääks, lasi autor hinnata 30 politseiametnikul noorte vanust. Politseiametnikud hindasid noorte vanuseid väga erinevalt, näiteks hinnati politseiametnike poolt esimest eksperimendis osalenud neiu vanuseks nii 14 kui ka 27. Kauplused, mida eksperimendi raames külastati olid 14 väiksemat poodi, kus oli tööl 1-3 kassapidajat ning 1-2 kassalinti. Lisaks külastati 6 nutikassaga poodi. Kauplused, mida eksperimendi raames külastati olid üle Valgamaa.

Eksperimendi läbiviimise käigus selgusid, et noortelt ei küsitud alkohoolseid jooke ostes isikut tõendavat dokumenti. Suurem osa müüjatest ei vaadanudki isikutele otsa. Eksperimendi läbiviimise ajal olid maskide kandmine siseruumides kohustuslik. Positiivseks toob autor välja selle, et kui eksperimendist osaleja ütles, et isikut tõendav dokument jäi koju siis alkohoolseid jooke talle ei müüdud. Ühel korral pidi autor tõdema, et kui poemüüja küsis isikut tõendavat dokumenti ja eksperimendist osaleja ütles, et see ununes maha, siis talle ikka müüdi alkohoolseid jooke.

Ekspertintervjuu valimisse kuulusid viis inimest, kelleks on Valgamaa piirkonnavanem, piirkonna- ning noorsoopolitseinikud. Ekspertintervjuudega soovis autor saada teada intervjueeritavatelt faktiteadmisi. Ekspertintervjuudest tõid eksperdid välja peamised murekohad. Näiteks alaealiste alkoholitarbimise osas, miks nad tarvitavad alkoholi. Ekspert intervjuud osad jagunesid viide kategooriasse, milleks olid alkoholi tarvitamise põhjused, alkoholipoliitika mõju, ennetustegevused, mittekaristuslikud meetmed ning koostöö. Autor tõdeb, et ekspertide arvamused suuresti kattusid. Eksperdid tõid välja, et ääremaal on vaja teha koostööd.

Järelduste osas toob autor välja selle, et lõputöö teoreetiline osa toetas eksperimendi ning ekspertintervjuu läbiviimist. Lõputöö teoreetilises osas tõi autor välja peamised probleemid, miks alaealised tarvitavad alkoholi, kuidas alkoholipoliitika mõjub alaealistele ning ennetustegevused alaealistele alkoholi tarbimise vähendamiseks. Lõputöö teoreetilised lähenemised kattusid suuresti ekspertide seisukohtadega. Järelduste osas tooks autor välja selle, et autor lähtudes eksperimendist tooks välja, et noortel on poest alkohol kergesti kättesaadav.

Ettepanekute kohapealt tooks autor välja müüjate teadlikkuse tõstmine, et nad julgeksid noorelt küsida isikut tõendavat dokumenti. Lisaks tõi autor välja kontrollostude tihedama teostamise

vajalikkuse. Ning viimaseks ettepanekuna tõi autor välja Valga maakonna omavalitususte, et nad kaasaksid rohkem spetsialiste, kuna ääremaal on spetsialistide puudus.

Kokkuvõtteks autor valis endale väga huvitava valdkonna, mida oli väga huvitav uurida. Autor täitis lõputöö eesmärgi ning endale seatud ootused.

SUMMARY

The topic of the thesis was „Alcohol prevention activities directed at adolescents (on the example of Valga County In the given thesis I wished to demonstrate the importance of the topic in light of a recent survey conducted by the Ministry of Justice which revealed that. In the given thesis I wished to demonstrate the importance of the topic in light of a recent survey conducted by the Ministry of Justice which revealed that the consumption of alcoholic beverages comes first (44%) among the misdemeanours committed by adolescents (The The Ministry of Justice, 2021). The relevance of the topic is also emphasised by the project of the Internal Security Development Plan 2020-2030 of the Ministry of the Interior, which sets out the prevention of risk behaviour and offenses of adolescents (Ministry of the Interior, 2019). In addition, the project of WHO Action Plan for 2022-2030 also focuses on.the prevention and deterrence of underage drinking (World Health Organization, 2020)

Based on from the research problem, the research question of this thesis can be formulated as follows:

1. What preventive measures were implemented by Valga county in 2020 to reduce alcohol consumption by minors?

2. How available is alcohol for adolescents in stores?

3. How can the prevention of alcohol-related harm among adolescents be improved?

The aim of thesis as to find out the possibilities of improving alcohol prevention activities. The research of the thesis found answers to the research questions. Due to Covid-19, there was an emergency situation which resulted in the majority of activities for young people to be suspended. Based on the theoretical literature and expert interviews, the author points out that the most effective prevention activities in Valga County are hobby groups, student clubs and social programs, where young people learn life skills, such as communication skills or the ability to be considerate towards others.

Valga County is a periphery and Valga is a border town, which unfortunately many social programs do not reach. In Valga County and in peripheral areas in general, there is a great lack of specialists who could help and guide young people on the right path.

Combined research methods were used in the dissertation. Experts who have worked in their field for at least three years were interviewed using a qualitative research method. As a

quantitative research method, a research experiment was used involving three 18-year-olds who look youngern than their actual age

The sample of the experiment included three young people who had recently reached the age of majority, who, in the author’s opinion, look younger than they really are look younger than they really are. However, in addition to the author's opinion, it was befitting to ask police officers of the age 30 to assess the age of the mentioned participants. Opinions of the police officers differed substantially as some of them estimated the age of the first female-participant to be 14 as well as 27. The shops visited during the experiment were 14 smaller shops with 1-3 cashiers and 1-2 cash registers. In addition, 6 smart checkouts were visited. The shops visited during the experiment were located in different areas of Valga County all. During the experiment, it became clear that young people were not asked for an identity document when buying alcoholic beverages. Most of the sellers did not look at the participants. However, it should be mentioned that it was mandatory to wear masks indoors.

On the positive side, the author points out that when the participant of the experiment said that they forgot their identity document at home, no alcoholic beverages were sold to him. However, the author admits that when one of the shop assistants has asked for an identity document which the participant of the experiment was unable to show because they had forgotten it home, the shop assistant nevertheless sold an alcoholic beverage to the participant. The sample of the expert interview included five people, who are the regional governor of Valga County, regional and youth police officers.

Through expert interviews, the author wanted to find out the factual knowledge of the interviewees. From the expert interviews, the experts identified the main concerns. The main concerns which included underage drinking, specifically the reasons as to why adolescents consume alcohol. The parts of the expert interview were divided into five categories which can be identified as the cause of alcohol consumption, the impact of alcohol policy prevention activities, non-punitive measures and cooperation.. The author acknowledges that the opinions of the experts largely overlapped. Experts pointed out the need for cooperation in the periphery.

In conclusion, the author points out that the theoretical part of the given thesis supports the conduction of the experiment and the expert interview. In the theoretical part of the thesis, the author pointed out the main problems and reasons as to why adolescents consume alcohol, how alcohol policy affects adolescents as well as various prevention activities for reducing adolescent alcohol consumption. The theoretical approaches of the thesis largely overlapped

with the views of experts It must be said that based on the experiment, the author can conclude that alcohol is easily available for adolescents.

Thus, it should be emphasised that it is necessary for shop assistants to directly ask for an identity document from young costumers. In addition, the author pointed out the need for more frequent inspections. Lastly, the author pointed out to the local governing bodies of Valga County the lack of specialists in the periphery and their needed involvement in the periphery.

In conclusion, the author has chosen a field which was interesting to research. The author fulfilled the goal of the thesis the expectations set for herself.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Alkoholiseadus (2002) RT I 2002, 3, 7.

Aalto, M., 2010. Alkoholi liigtarvitamine. RMT: K. Seppä., H.Alho & K. Kiianmaa, toim-d. *Alkoholisõltuvus.* Medicina: Tallinn.

Astrauskiene, A., 2017. Alcohol Control policy in Lithuania. [Võrgumaterjal] Leitav: https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/alcohol/docs/ev_20171107_co11b_en.pdf [Kasutatud 14.04.2021].

Brand, D. A., Saisana, M., Rynn, L. A., Pennoni, F. & Lowenfels, A.B., 2007. Comparative Analysis of Alcohol Control Policies in 30 Countries. *PLoS Medicine.* 4 (4), pe151-e151 (0752-0759)

Botvin, G. & Griffin, K. W, 2014. Life skills training: Preventing substance misuse by enhancing individual and social competence. *New Directions for Youth Development.* pp 57-64

Eesti Konjuktuuriinstituut, 2020. *Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis.* [Võrgumaterjal] Leitav: https://intra.tai.ee/images/prints/documents/160561083224_Alkoholi_turg_tarbimine_2020.pdf [Kasutatud 23.03.2021].

Ehret, P. J & Sherman, D. K., 2014 Public Policy and Health: A Self-Affirmation Perspective. *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences*, Vol. 1(1) 222–230

ESPAD, 2021. *Purpose & Methodology* [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.espad.org/purpose-methodology [Kasutatud 21.01.2021].

Greutman, M, D., Gales, M, A & Gales, B, J 2015. Gabapentin in Alcohol Dependence. *J Pharm Technol* pp. 177–183.

Guetterman, T, C., Sakakibara, R, V., Clark, V, L, P., Luborsky, M., Murray, S, M., Castro, F, G., Creswell, J, W., Deutsch, C & Gallo, J,J., 2019. Mixed methods grant applications in the health sciences: An analysis of reviewer comments. *National Institutes of Health PLoS ONE,* vol. 14 Issue 11, p-1-16. 16p.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2010. *Uuri ja kirjuta*: Medicina.

Hardiman, M., 2000 *Sõltuvus*: Tallinn.

Heather, N., Peters T, J., Stockwell, T., 2001. *International handbook of alcohol dependence and problems*. West Sussex England: Jonny Wiley.

Henriksen, O., 2012. They must be 18 years old ... really". Alcohol debut discourses at parent meetings within alcohol prevention programmes in school. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, vol. 29, 5: pp. 453-466.

Justiitsministeerium, 2020. *Kuritegevus Eestis 2019. Alaealiste õigusrikkumised* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/alaealiste-oigusrikkumised.html [Kasutatud 21.01.2021].

Justiitsministeerium, 2021 *Kuritegevus Eestis 2020. Alaealiste õigusrikkumised* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/alaealiste-oigusrikkumised/. [Kasutatud 23.03.2021]

Justiitsministeerium, 2020. *Kriminaalpoliitika põhialused* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kriminaalpoliitika_pohialused_aastani_2030.pdf [Kasutatud 15.10.2020].

Kelley, M. L., Schroeder, V. M., Cooke, C. G., Gumienny, L., Platter, A. J., & Fals-Stewart. W., 2010. Mothers' Versus Fathers' Alcohol Abuse and Attachment in Adult Daughters of Alcoholics. *Journal of Family Issues*, vol. 31, 11: pp. 1555-1570.

Kidron, A., 2008. *Uurja käsiraamat*. Tallinn: Mondo

Kiipus, M. & Neuman, A., 2004. *Alkoholismi ja narkomaania ennetamise käsiraamat.* Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Kollom, K,. How liberal is Estonian alcohol policy? A review of policy development, 1991–2008., 2017 *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, vol. 29, 3: pp. 283-302.

Kriminaalpoliitika, 2021. *Murdepunkt.* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/murdepunkt [Kasutatud 30.03.2021]

Kriminaalpoliitika, 2021 *Mitmedimensiooniline pereteraapia MDFT* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/mitmedimensiooniline-pereteraapia-mdft [Kasutatud 30.03.2021]

Kristjansson, A. L., Mann, M. J., Thorisdottir, I. E., Allegrante, J.P & Sigfusdottir, I. D., 2019 Development and Guiding Principles of the Icelandic Model for Preventing Adolescent Substance Use. *Health promotion practice.* Vol 21(1), pp: 62-69.

Newton, N. C., Stapinski, L., Teesson, M., Slade, T., Champion, K. E., Barrett E. L., Birrell, L., Kelly, E., Mather, M. & Conrod, P. J., 2020. Evaluating the differential effectiveness of social influence and personalitytargeted alcohol prevention on mental health outcomes among high-risk youth: A novel cluster randomised controlled factorial design trial. Australian & *New Zealand Journal of Psychiatry,* Vol. 54(3), pp. 259–271.

Nicholls, J., 2015. Public Health and Alcohol Licensing in the UK: Challenges, Opportunities, and Implications for Policy and Practice., *Contemporary Drug Problems 2015*, Vol. 42(2) 87-105. pp 88; 99.

Niemelä, S., 2010. Noorte alkoholikasutus. RMT: K. Seppä., H.Alho & K. Kiianmaa, toim-d. *Alkoholisõltuvus.* Medicina: Tallinn.

Mäkela, R., 2010. Alkoholiprobleemid ja perekond. RMT: K. Seppä., H.Alho & K. Kiianmaa, toim-d. *Alkoholisõltuvus.* Medicina: Tallinn.

Orro, E., Martenms, K., Lepane, L., Josing, M., Reiman, & M Hansa, A., 2020. *Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis.* Tallinn: Eesti Konjunktuurinstituut.

Peele, S 2010 Alcohol as evil – Temperance and policy *Addiction Research & Theory,* Vol. 18 Issue 4, PP374-382. 9p. pp 377-379.

Politsei-ja piirivalveamet, 2018. *Ennetustöö kontseptsioon* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.politsei.ee/files/Ennetus/politsei-ja-piirivalveameti-ennetust-kontseptsioon-sept-2018-.pdf?40da87a884 [Kasutatud 05.03.2021]

Purru, T., 2020. *Võimalused alkoholipoliitika kujundamiseks kohalikul tasandil*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut

Reklaamiseadus (2008) RT I 2008, 15, 108.

Raitasalo, K., Holmila, M., Jääskeläinen, M. & Santalahti, P., 2018. The efect of the severity of parental alcohol abuse on mental and behavioural disorders in children. *European Child & Adolescent Psychiatry,* Vol. 28 Issue 7, pp. 913-922.

Sandberg, B., 2017 Alcohol prevention and evaluation in the era of evidence based practice – the need for a systematic approach to evaluation. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* vol. 28, 3: pp. 235-250.

Siseministeerium, 2019. *Siseturvalisuse eelnõu programm 2020-2030* [Võrgumaterjal] Leitav: file:///C:/Users/Admin/Downloads/siseturvalisuse_arengukava_2020-2030_2107.pdf [Kasutatud 15.10.2020].

Smirmaul, B, P, C., Chamon, R, F., Moulin de Moraes., Rozin, G., Moreira, A, S, B., de Almeida, R., Guimarãea, S, T.,2020 Lifestyle Medicine During (and After) the COVID-19 Pandemic. *American Journal of Lifestyle Medicine*. Vol. 15 Issue 1, pp 60-67.

Sotsiaalministeerium, 2014. *Alkoholipoliitika roheline raamat* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.tai.ee/images/PDF/Alkoholipoliitika_roheline_raamat.pdf [Kasutatud 02.12.2020].

Steal, J., 1998. *Preventsiooni käsiraamat*. Tallinn: Prisma print.

Strandberg, A, K., Elga, T, H., Ja¨gerskog, M., Gripenberg, J., 2019. Alcohol policies and attitudes toward alcohol prevention at Swedish student unions. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, Vol. 36(1) 51–60.

SPIN, 2021. *Mis on SPIN.* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.spinprogramm.ee/programm/ Kasutatud [29.03.2021].

Tervise Arengu Instituut, 2020. *Vähitõrje tegevuskava 2021–2030.* [Võrgumaterjal] Leitav: https://intra.tai.ee/images/V%C3%A4hit%C3%B5rjeplaan_avalik_20.12.20.pdf [Kasutatud 07.05.2021].

Terviseinfo, 2020. *Programm „Kainem ja tervem Eesti“.* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.terviseinfo.ee/et/valdkonnad/alkohol/kainem-ja-tervem-eesti [Kasutatud 12.01.2021].

Thomson, K., 2012 Young people, alcohol and the meedia. *Review Article.* Vol 59. Issue 1, pp 75-76.

Tikk, A., Viru, A., K., Kaasik, T., Žarkovski, A. & Kross, E., 2019. *Alkohol Eestis vaenlane nr 1* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.kliinikum.ee/wp-content/uploads/2019/12/alkohol_-_eestis_vaenlane_nr_1.pdf [Kasutatud 08.05.2021].

Valgamaa tervise- ja heaoluprofiil, 2018. *Valgamaa tervise -ja heaoluprofiil*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.terviseinfo.ee/images/Valga_maakonna_terviseprofiil_ja_tegevuskava_aastateks_2019-2023.pdf [Kasutatud 01.04.2021].

Velleman, R ., 2001. *Conselling for alchol problems* SAGE Publications: London.

Von Amsterdam, J. & van den Brink, W., 2013 Reduced-risk drinking as a viable treatment goal in problematic alcohol use and alcohol dependence. *Journal of Psychopharmacology*, 27 (11) 987–997.

Vorobjov, S. ja Tamson M. *Uimastite tarvitamine koolinoorte seas, alkoholi ja narkootiliste ainete tarvitamine Eesti 15-16 aastaste õpilaste seas* [Võrgumaterjal] Leitav: https://intra.tai.ee/images/prints/documents/159103814529_Uimastite_tarvitamine_koolinoorte_seas_2019.pdf [Kasutatud 22.02.2021].

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes.* Tartu: Tartu Ülikool. [Võrgumaterjal] Leitav: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf [Kasutatud: 11.01.2021].

Welsh, B, C., Farrington, D, P., 2012. *The Oxford Handbook of crime prevention*. Madison Anvenue, New York: Oxford University press.

World Health Organization, 2009. *Alkoholi tarvitamisega seotud kahju vähendamise sekkumiste efektiivsus ja kuluefektiivsuse tõendus*: Eesti Karskusliit.

World Health Organization, 2021. *Our values, our DNA* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.who.int/about/who-we-are/our-values Kasutatud [21.01.2021]

World Health Organization, 2021. *Key Facts* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/alcohol. Kasutatud [22.02.2021]

World Health Organization 2020. *Working document for development of an action plan to strengthen implementation of the Global Strategy to Reduce the Harmful Use of Alcohol* [Võrgumaterjal] Leitav: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/alcohol/action-plan/for-web-working-document-for-action-plan.pdf?sfvrsn=1754d27a_4&download=true [01.04.2021]

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Ennetustegevuse erinevad tasandid. (allikas PPA2018) (autori koostatud) lk 17

Joonis 2. Eksperimendis osalenud esimese neiu vanuse hindamine politseiametnike poolt (Autori koostatud) lk 23

Joonis 3. Eksperimendis osalenud teise neiu vanuse hindamine politseiametnike poolt (Autori koostatud) lk 23

Joonis 4. Eksperimendis osalenud noormehe vanuse hindamine politseiametnike poolt (Autori koostatud) lk 24

Joonis 5 Eksperimendist osalenud esimese neiu isikut tõendava dokumendi küsimine poe müüja poolt (Autori koostatud) lk 25

Joonis 6. Eksperimendist osalenud teise neiu isikut tõendava dokumendi küsimine poe müüja poolt (Autori koostatud) lk 25

Joonis 7 Eksperimendist osalenud noormehe isikut tõendava dokumendi küsimine poe müüja poolt (Autori koostatud) lk 25

Tabel 1 Alkoholi mõju inimeste organismile (autori koostatud) lk 8

Tabel 2 Alkoholi mõju inimesele, inimest ümbritsevale keskkonnale ning ühiskonnale (Autori koostatud) lk 10

Tabel 3 Noorte alkoholismiprobleeme soodustavad ning takistavad tegurid. (Niemelä, 2010, lk 85; Autori koostatud) lk 12

Tabel 4 Alkohoolsete jookide hinna võrdlus (Autori koostatud) lk 16

Tabel 5 Valimisse kuulunud spetsialistid (Autori koostatud) lk 21

Lisa 1 tingimused eksperimendis osalemiseks.

1. Olen täisealine, s.t olen vähemalt 18 aastane.
2. Eksperimendi ajal kannan nõuetekohaselt maski
3. Ilma eksperimendi läbiviija loata ei väljasta eksperimendiga seotud infot kolmandatele osapooltele.
4. Eksperimendi käigus ostetud alkoholi eest tasub eksperimendi läbiviija (v.a juhul, kui soetan alkoholi enesetarbeks).
5. Eksperimendi raames ostetud alkoholi ning tehtud ostude eest saadud tšekid annan eksperimendi läbiviijale.
6. Vastutan, et eksperimendi käigus (või endale) ostetud alkohol ei satu alaealis(t)e kätte.
7. Olen teadlik milliste poodide külastust eksperiment hõlmab.
8. Eksperimendi ajal oma tegude eest vastutan ise.

Lisa 2 Intervjuu Janar Koemetsaga

1. **Miks alaealised tarvitavad alkoholi? Mis on teie arvates peamised probleemid? Sõprade mõjutamisega? Täiskasvanud sõbrad? Eeskujud?**

„Alaealistega suheldes on põhjendusteks toodud igavus, midagi ei ole teha, see on äge, see on „fun“. See on alaealiste jaoks lõbus ajasisustus viis. Need on need põhjused olnud. Kodusekeskkonnaga saab paralleele tõmmata, kuid mitte kõikide juhtumite puhul. Sõbrad kallutavad väga palju kaasa ja ässitavad pahatahtlikult. Kiusamine, et miks sina ei võta, et sind nagu kallutatakse sind survestatakse, muidu sa nagu ei kuulu seltskonda, et miks sa ei joo? Sõbrad, kes on täiskarsklased, võib olla nendel on mingi hobi kuhu nad oma energiat rakendavad, et kes tegeleb kergejõustikuga, kes muu spordiga. Kellel on mingi hobi, kes ehitab või teeb puutööd. Ja tal lihtsalt ei ole aega, ta ei jõua alkoholi juua või kuskil pinnakaid mööda „hängimas“ käia. Mina leian, et seeläbi on tegelikult noor ise teistele noortele eeskujuks, et kuule võta ette midagi oma eluga, et ära raiska seda laaberdades ja alkoholi juues. Leia ka endale mingi tegevus mingi harrastus mingi hobi. Ja täpselt samuti on ka näiteks täiskasvanud, kes ei tarvita alkoholi võib olla on ta eelnevalt olnud tarvitaja. Siis ta saabki rääkida enda kogemusest mis alkohol talle tegi kuidas mõjus ja kuidas nüüd see, et ta on alkoholist loobunud, kuidas on see aidanud parandada tema elukvaliteeti. Kindlasti mingist hetkest see liigtarbimine tekitab mõningal määral ka sõltuvuse, tekib ülekaal, tekivad terviseprobleemid. Ka kaine peaga on inimene humoorikas, tore, lõbus. Saab ka tantsida. Seda kõike saab ka kaine peaga teha, mitte olles alkoholi joobes. Tanel Padar on minu hinnangul heaks eeskujuks noortele. Oma kirju elu/mineviku tõttu on tema heaks näiteks kuidas mitte noorelt oma elu põletada.“

2. **Kuidas te hindate alaliste alkoholi tarbimise taset? Kuidas see on muutunud ajas, kas see on viimase viie aasta jooksul vähenenud või suurenenud?**

„Ütleme seda mis me oleme avastanud, mis meile (politseile) teada on. Siis see on keskmine, aga nagu ikka peale nädalavahetuse möödumist ole ikka kuulda, et kuskil on olnud mingid pinnakad. Võiks öelda, et teise keskmise annab see mida me ei avasta või see mida me ei tea. Et mina ütleks, et see on isegi 75%. Ma pigem ütleksin, et alaealised kippuvad alkoholi tarvitama vastutustundetult ja mitmetel juhtudel on noored sattunud mürgistusega haiglatesse. See tingitud kuna juuakse üle. Nad ütlevad, et nad ise ei tunneta ega taju enda piiri. Neil tekkib selline hea lõbus meeleolu, lõbus tunne ja tegelikult nad ei oska oma ohte hinnata, nende organism ei ole valmis selleks ning tekibki vastureaktsioon, liigtarbimisele. Vot õige olekski öelda liigtarbimine.“

3. **Kuidas teie arvates mõjutab piiriäärne elu alaealiste alkoholitarbimist ning joobes olekut? On see kasvanud? Kui paju teile teadaolevalt käivad noored alkoholi ostmas Läti Valkast? Kuidas see siis mõjutab seda.**

„Eks ikka mõjutab. Sest et bussiliiklus on tasuta, inimesed liiguvad. Ja käiaksegi ju nii öelda kaupa ostmas teiselt poolt piiri ja tuuakse, siis suurtes kogustes või tuuaksegi ütlemegi enne pidustuste toimumist hädavajalik kohale. See piirikaubandus mis just nagu alaealiste poolt mõjutab ongi see, et võib olla nendel on teiselt poolt piiri lihtsam kätte saada. Kus lasevad seal täisealistel või võõrastel isikutel endale osta. See nüüd on jälle selline mitteametlik, mida me oleme kuulnud nii öelda kui tagajärg on ära toimunud. Me oleme teada saanud, et see alkohol on ostetud väljas poolt Eestit. On nagu sisse toodud ja siis on tarbitud. Kuna me liigume piirkonnas ringi siis me puutume kokku noortega. Noored ise räägivad meile nendest asjadest hiljem. On ka selliseid noori, kes siis tunnistavad mingil hetkel üles need teod ja samamoodi käib meil väga hea koostöö lastekaitsega. Kui lastekaitsele saab mingi selline info, siis lastekaitse edastab selle ka meile. Mitteametlikult ma julgeks öelda, et pool. Seal ei ole mitte ainult alkohoolsed joogid vaid ka tubakatoodet, mida noored tarvitavad on mokatubakas, snus, tups nende slängis.

4. **Millise hinnangu te annate alkoholipoliitikale? Mis osa see vajaks täiendamist?**

„Ütleme poliitiliselt poole pealt ehk võib olla aktsiis tõsta see ehk aitaks vähendada. Alkoholi levikut, et kui hind on kõrge siis paneb mõtlema, kas ma ikka ostan teda. Või siis vähemalt koguseliselt ei osteta teda palju.“

5. **Kuidas on teie arvates mõjutanud näiteks alkoholi reklaami mõju alaealistele? Kas see pigem kutsub neid tarvitama?**

„See kuvab noortele vale pildi, alkoholi tarvitamisest, sest need ju kõik paistavad toredad, lõbusad ning saab nalja. Lõbus humoorikas, aga tegelikkuses mida noored ei mõista, et sellel võivad olla väga kurvad ja traagilised tagajärjed ja on ka tegelikkuses olnud. Juhtumitena kus minnakse kas joobes peaga sõitma, tehakse kellelegi midagi. Keegi kes tõesti saab alkoholi mürgistuse ning viiakse haiglasse ravile turgutamisele, tegelikult on see väga kurb.“

6. **Millise hinnangu te annate alkoholi kättesaadavuse alaealistele osas Eesti pinnalt?** Kontrollostud?

„Eesti pinnalt on meil kaubandus väga hästi hakanud arenema, meil on tekkinud iseteenindus kassad ja näiteks mina olen mitmel korral ise alkoholi ostnud isegi energiajooki ja näiteks

iseteenindus kassa ei lasegi edasi osta. Seni kuni pole tulnud müüjat kellele tuleb esitada dokument. Selle hinnangu põhjal on sellega hästi. Muidugi kuidas väiksemates kauplustes reaalsus on seda ma ei oska öelda, aga ma tahaks uskuda ja loota, et sellega on ka hästi. Kontrollotste minu hinnangul tuleks teha sagedasti, kuid kontrollost eeldab eelnevat infot, mis peab olema nii öelda, kas MIS või Kairis siis registreeritud. Kontrollostu tegemise juures on tihti peale takistuseks info puudumine. Samuti on meil kõrval kohe Läti Valka ja väga paljud noored ütlevad, et nemad said alkoholi Lätist. Lätti me ei saa minna kontrolloste teostama küll, aga kui see kontroll ostu teostamine oleks meie jaoks lihtsam, kus me võiksime ilma eelneva infota kontrolloste teostama siis see aitaks tunduvalt parandada alkoholi kättesaadavust Eestis."

7. **Millise hinnangu te annate tänases Eestis alkohol hinnale? Kas see on teie arvates liiga odav/kallis? Kas alkoholi hind mõjutab teie arvates noorte joomisharjumusi?**

„Ja, minu hinnangul võiks olla see hind kõrgem, et just vähendada seda tarbimisharjumust. Alkoholi hind mõjutab noorte joomisharjumusi, kuna ta on kergesti kättesaadav."

8. **Millise hinnangu annate te tänases Eestis olemasolevatele ennetustegevustele?**

„Ennetustegevustega on minu hinnangul hästi, on ju erinvatel aegadel olnud väga palju erinevaid kampaaniad. Teavitustöö internetis, kus noored tegelikult igapäevaselt on. Seal on kõik võimalik alkoholi kohta leitav. Youtubes on videoklippi „Ära joo" seal Ott Sepp teeb sketši. Tegelikult need kõik õpetlikud videod on olemas ning see just innustabki noori õigele teele, mitte tarbima alkoholi. Mina leian, et ennetustööga on hästi. Muidugi ennetustööd võiks teha koolides, sest et kui lapsel tekkib sõltuvus siis see on nagu terviseprobleem, mitte trahviga ravitav. Ennetustegevusena me teeme ise kampaaniad. Me käime ise loenguid andmas. Me puudutame seda teemat, me räägime nendest asjadest. Me oleme toonud elulisi näiteid. Toome neid samasid videonäiteid. Mis siis tunnustavadki just neid noori, kes ei tarvitav alkoholi. On olemas erinevad õppevideod politseil just sõltuvusainetele, et mis võivad juhtuda. Millised tagajärjed sellel on. Meil on ju täna sõltuvusravi kabinetid, on alkoholikabinet ja tubakakabinet, mis on Valgas olemas, kuhu saab noori suunata. Seda me teemegi kui noor on sarnase rikkumisega vahele jäänud. Nagu ma ütlesin trahviga me ei ravi sõltuvusprobleeme. Sellega tuleb tegeleda maast madalast, spetsialist pakub tuge ja kindlasti mida ma taha öelda on see, et kodu peab ka taga olema. Mitte selline kodu, kus juba ollakse käega löödud. Ennetustegevustega ma usun, et tuleb tegeleda maast madalast juba kodus last kasvatades tema igas eluetapis. Politseitöö pealt käime lasteaedades loenguid pidamas ja headest ning halbadest tegudest rääkimas "

9. **Mida teie arvates võiks muuta/parandada ennetustegevustes, et need avaldaksid noortele rohkem mõju?**

Noored hindavad ja neid kõnetab, see kui keegi tuleb neile ise rääkima ja peegeldama oma nooruspõlve juhtumeid mis on traagiliselt lõppenud. Noortele läheb hinge, et see ei ole selline tavaline moraali lugemine, et ära tee seda sinuga võib juhtuda see. Et keegi tulebki ja räägibki noorele enda kogemusest. Alguses räägibki, kui tore ja ilus kõik oli ja siis nagu samm sammult mis viis ühe hetkeni, kuni juhtus mõni traagiline asi, mille tõttu keegi enam ei ela või on siis nii öelda teovõimetu või halvatu. See on nagu noori väga kõnetanud ja kui sinna juurde lisada veel need sünged pildid ka siis on see nagu must ennetus nii öelda. See nagu aitaks selle sõnumi kohale viia“

10. **Kuidas on teie piirkonnas lood salaalkoholiga?**

„Keeruline öelda, kommenteerida, et see on nagu rohkem Maksu- ja Tolliameti rida järelevalvet teostada. Varasemalt kui meile on laekunud informatsiooni antud tegevusest, siis selle oleme edastanud Maksu- ja Tolliametile. Me teeme Maksu- ja Tolliametiga koostööd. Kui neil on meilt abi vaja siis me loomulikult aitame ja teostame ühiselt kontrolle, läbiotsimisi ja täpselt sama nende puhul. Kui mina saan info näiteks keegi kodanik käib rääkimas siis mina selle info edastan.“

11. **Kas ja kuidas teie arvates tuleks alkoholi tarvitamise noorte seas tuleks karistada?**

„Eks meil on hetkel mitte karistuslikud meetmed, millega mõjutame noori. Noor kes ütleme esmakordselt jääb antud rikkumisega vahel. Siis nagu ma ütlesin siis trahv seda ei ravi. Minu hinnangul tasub siin ikkagi noort suunata eriala spetsialistide poole, et aidata noorel sõltuvusest vabaneda. Tööd tuleb teha sõltuvusprobleemist vabanemisega. Siin on oluline roll ka kodu ja pereliikmete toel. Et see ei ole mitte ainult politsei mure, et täna me näeme sellist pilti, kus noored kooli juures suitsetavad ja justkui politsei peabki neid seal püüdma. Sellega peaksime tegelema me kõik võrgustikupõhiselt ja laiemalt. Jah politsei tuleb ja püüabki nad kinni, aga sealt edasi peaks tulema initsiatiiv ka kooli poolt taha, peaks tulema kodu taha, lastekaitse kohaliku omavalitsuse näol ja sealt me selle ühise koostööna saamegi seda noort suunata, teda kujundada ja loodetavasti ehk ka sõltuvusest vabaks aidata. See eeldab kõigi panust.

Aga nagu ma aru saan see panus ei ole siis kõigi poolt nii heas mahus teostatav?

„Ma ütleks, et see järjepidevus kipub ära kaduma. Ma saan aru, et tagasilööke võib esineda ja tulla. Ka noore poolt, et siis ongi oluline see, et peab olema see tugivõrgustik, tugipersonaal, kes toetab. Kes toetab sellel nii öelda murdumise hetkel, et noor nüüd ei murduks.“

12. **RE: Kui suur on teie tööstaaž üldiselt politseis? Kui kaua te olete töötanud oma praegusel ametikohal? (tööstaaž)**

„Läksin 2014 kooli SKA PPK, 2017 lõpetasin. 2017 juunis asusin tööle uurijana. Neljas aasta jookseb. Praegusel ametikohal 3 aasta.“

Lisa 3 intervjuu Thea Tekkel

1. **Miks alaealised tarvitavad alkoholi? Mis on teie arvates peamised probleemid? Sõprade mõjutamisega? Täiskasvanud sõbrad? Eeskujud?**

   „Peamisteks probleemideks on see, et üks on kindlasti see esimene kord see ära proovida, et mis see endast kujutab. Siis on juba järgmine nii öelda kas sõprade mõju. On mingi sünnipäev, et teised võtavad, et miks mina siis ei tarbi. Või siis nii öelda vaba aja sisustamine ka. Miks hakataksegi? Mina näengi seda, et mille pärast tarvitataksegi neid sõltuvusaineid ongi see, et neil ongi see vaba aeg sisustamata siis tekibki proleem. See ei ole siis ainult alkoholiga vaid ka sellised muud „nii öelda pahad teod“. Ongi sellest tingitud. Kui see aeg on ära sisustatud selliste heade asjadega siis selliseid mõtteid tekkib vähem. Millised sõbrad tekkivad, kui on huvialaringides siis neil on ühised huvid. Kas või see sport või kunst või muusika, aga kui need kellel ei ole selliseid. Kes tahavad nii öelda „hängida“ väljas siis mõeldaksegi, aga mis me nüüd teeme? Äkki laseme spreiga seina peale või teeme mingi kirjutise või ongi et suitsetame e-sigareti või mida iganes. Täiskasvanud sõbrad, kes ei tarvita alkoholi mõjuvad kindlasti hästi. Siis nad näevad, ka et ka need kes ei tarvitagi alkoholi, et need on täiesti normaalsed, et pidu saab pidada ka ilma alkoholita, et on teised vahendid söö või jäätist.

   1.2 Kas see on seotud koduse keskkonnaga? Näiteks vanemate alkoholismiprobleemidega?

   „Päris seda öelda ei saa. No mõnedel on kindlasti, aga ei saa öelda, et kui vanemad tarbivad siis hakkab ka laps. See võib täiesti vastupidine olla.

2. **Kuidas te hindate alaliste alkoholi tarbimise taset? Millest see on tingitud? Kuidas see on muutunud ajas, kas see on viimase viie aasta jooksul vähenenud või suurenenud?**

   „Selline keskmine, et kõik juhtumid ei jõua ju politseisse. Aga no kindlasti proovitakse. Statistiliselt ma arvan, et see on meil vähenenud. Aga ikkagi see murekoht on. Võib olla ongi see, et tehakse rohkem teavitustööd. Sellest sõltuvusainete kahjulikkusest. Ja ikkagi seda vähem kuna ikkagi ka täiskasvanute puhul ei saa igal pool suitsetada või see kõik mõjutab. Me ei saa võtta ainult alkohol või nikotiin. Alkohol, tubakas kui ka narkootilist aine nad on kõik omavahel seoses“

3. **Kuidas teie arvates mõjutab piiriäärne elu alaealiste alkoholitarbimist ning joobes olekut? Kui palju teile teadaolevalt käivad noored alkoholi ostmas Läti Valkast?**

   „Meil ta mõjutab. Kuna ütlemegi ongi siis Lätis on see alkohol odavam siis ostud sooritatakse seal. Mitte et nad ise ostaksid vaid nad leiavad seal samamoodi kellegi,

täisealisel osta. Nad saavad sellest muidugi ka kas siis ülejäänud raha endale, või saavad sealt suutäie alkoholi. Meil on kindlasti see. Lätis tarvitatakse kindlalt ja Eestis ka. Me ikkagi suhtleme Läti politseiga ka siis me saame teada samamoodi, kes Lätis jäävad nii öelda vahele need alaealised seal oma õigusrikkumistega vahele ning samamoodi kui siin jäävad lätlased siis me ikkagi teavitame. Noored ise tunnistavad. Kindlasti, see oli rohkem siis kui see aktsiisitõus oli. Siis ma ütleks, ma arvan, et 75% sealt ostetakse alkoholi."

4. **Millise hinnangu te annate alkoholipoliitikale? Mis osa see vajaks täiendamist? Et seda parandada või muuta?**

   „Alkoholipoliitika alaealiste puhul ongi ära reguleeritud, et alaealised ei tohigi seda tarbida. Alaealiste kohapealt seda karmistada ei saa, ei ole mida rohkem karmistada. See on juba öeldud mida ei tohi. Aga no ikka me teame seda, et kõik korrarikkumised saavad ju alguse alkoholi tarbimisest. Ka see lähisuhtevägivald. Ongi, et eelnevalt tarvitatakse, siis tuleb see sõnaline konflikt ja siis füüsiline konflikt. Ütlemegi, et ikkagi inimesi teavitada sellest kahjulikkusest."

5. **Kuidas on teie arvates mõjutanud näiteks alkoholi reklaami mõju alaealistele? Kas see pigem kutsub neid tarvitama?**

   „See kindlasti mõjub, et ongi kui reklaamitakse seal kuskil rannal seal on ilusad pudelid käes ja see loomulikult peibutab noori tarbima"

6. **Millise hinnangu te annate alkoholi kättesaadavuse alaealistele osas? Kui kättesaadava on tänases Eestis alkohol?**

   „No see ongi see mure koht, et nad lasevad kellelgi täisealisel tundmatul osta. Ja ikka, täisealised inimesed ei näe selles probleemi, et nendel lastel tekivad need ju. No selline poest müümine, mis võib olla kunagi oli probleem siis nüüd on ikkagi sildid väljas, et ei müüja ka ikka kontrolliks seda, et ma ei saa öelda, et 100 %, aga suured kaubandus ketid ei saa endale lubada seda."

   Ma küsiks siit ka, kas teie arvates on need kontrollostud vajalikud?

   „No ikka võivad olla, ja see ongi et kuidas see seadusandlik pool on. Et seal oleks kõik need täidetud, et kellegi nii öelda siis huve ei rikuta"

7. **Millise hinnangu te annate tänases Eestis alkohol hinnale? Kas see on teie arvates liiga odav/kallis? Kas alkoholi hind mõjutab teie arvates noorte joomisharjumusi**?

„Ma arvan, et alkoholi hind on isegi madal, kui ta oleks kõrgem siis ei ostetaks seda nii palju. Ma isegi arvan, et hind ei mõjuta alaealiste alkoholi tarbimist, sest ütleme lastele antakse taskuraha mille eest on võimalik seda osta. See hind neid nii öelda ei takista

Aga ma mõtlen seda, et siin piirilinnas, et kui seda alkoholi hinda tõstetakse, siis vist hakkab see piirikaubandus.

„Meie piirkonnas on siis kindlasti. Nii kui nii käiakse läti, et kui seda hinda tõsta, siis veel rohkem“

8. **Millise hinnangu annate te tänases Eestis olemasolevatele ennetustegevustele?**

„No ma arvan, et hea aga alati võib parem olla. Ütlemegi mis ongi on see, sotsiaalmeedia. Seal olevad kampaaniad on noortele mõjusamad, sest nemad veedavad seal rohkem aega. Nad ei kuula raadiot või ei vaata televiisorit. Nad on rohkem siiski telefonis.

9. **Mida teie arvates võiks muuta/parandada ennetustegevustes, et need avaldaksid noortele rohkem mõju?**

„Võib olla nagu ma ütlesin siis sotsiaalmeedias rohkem. Selliseid sõnumeid kajastada alkoholi kahjulikkusest või üldse nii suitsetamise, alkoholi kui ka narkootilise ainet. Me ei saa võtta eraldi, sest kõik hakkab nendest väiksematest asjadest peale. Ei minda kohe kunagi kohe narkootiliste ainete peale, kõik käijakse samm sammult treppi astmelt läbi. Suitsetamine ja siis alkohool ja siis. Muidugi on vanemate eeskuju. Samas on siin ka sotsiaalvaldkonnas on toimunud suuremad arengud kui varem. Saab vanemaid suunata erinevatesse programmidesse, aga see on ka sama moodi vabatahtlikkuse alusel. Need õpetavad lastevanematele sotsiaalseid oskusi. Ütleme näiteks, et vanemad saaksid paremini toime tulla näiteks oma puberteedieas lapsega. Õpetatakse kuidas käituda, kuidas ma suhtlen temaga. Milliseid sõnumeid ma siis talle väljasaadan. No ikkagi inimesed on kas ma nüüd alati reageerin oma lapse jutule piisavalt hästi võib olla ma saadan vale signaali. Ja muidugi see kõige tähtsam, et kui lapse ja lapsevanema vahel on hoolivus. Et kumbki tunneb teineteise vastu huvi, et millega sa tegeled? Et kui see puudub, siis ei aita ükski programm. Ei saa aidata ei õpetajad ei politsei. Kui ei ole lapse ja lapsevanema vahel kontakti.

Programmide puhul siis, et peab tegema koostööd teiste sotsiaaltöötajatega?

„No ütleme, et on olemas, aga Eestis ongi, et inimestest on puudu, et kõik ongi kas Tallinn või Tartu, et kes siia tuleb tegema, et keegi ei taha ju tulla. No ütleme, et programmid on olemas, aga programmid ei ole laienenud teistesse maakondadesse, et

ongi jäävad ainult suurlinnadesse. Ütleme siis et spetsialistid on puudu, nii psühhiaatritest, meditsiini töötajatest. Hea, et meil Valga haigla juures on see vaimse tervise kabinett, aga järjekorrad on meeletult pikad, et need on ikka kuude viisi.“

10. **Kuidas on teie piirkonnas lood salaalkoholiga?**

„ No salaalkohol on kindlasti vähenenud võrreldes varasemate aastatega.

No see ongi, et inimeste teadlikus ja ma arvan, et see hind ka ikkagi. Ja kuna on selliseid juhtumeid ka olnud, et kui inimesed on terviserikked tekkinud ja selle tõttu on ka salaalkohol ka vähenenud. Ja muidugi Maksu- ja Tolliamet ja teised teevad head tööd kontrollivad. Et ikkagi kui vihjeid on siis ju ei jääta seda tegemata.“

11. **Kas ja kuidas teie arvates tuleks alkoholi tarvitamise noorte seas tuleks karistada?**

„On võimalik „nii öelda“ teha taastava õigust, et kui tal ei ole eelnevaid selliseid õigusrikkumisi siis ta saab selle aru ja siis piisab sellest vestlusest. Aga samas on ka võimalik see rahatrahv teha. Et no kas ja kuidas rahatrahv mõjutab ja summa. See maksimum summa on 40 eurot. See on erinev, et ühe pere jaoks on see 40, et laps ütleb, et see ei ole midagi tema jaoks ja teine ütleb, et see tema jaoks on see väga suur summa. Et öelda sellist ühtset sellist, et kuidas see päris mõju avaldab on keeruline. Aga ikka no ütleme kui see alaealine selles mõttes ikkagi ju ise ei teeni, kuigi ta käib suvel näiteks maasikaid korjamas. Või siis võtab see vanem nii ütleme selle lapse taskurahas, või aitab ma ei tea mida kodus teha. Et seda raha tasa teenida. Saame kasutada ka sotsiaalkindlustusameti nii öelda sotsiaalseid teenuseid nagu mitme dimensiooniline pereteraapia, et kuna see on ka väärtegu ja kui selle noormehel või neiul on veel igasuguseid probleemi mitte ainult see alkohol siis selle ütleme võib ka teha selle nii öelda taastava õiguse suunata siis ta sinna programmi, et selle alusel saan nagu teda kohustama osalema selles programmis, et kui ta seal ei osale siis saab määrata rahatrahvi talle. Et no selline võimalus on tekkinud.“

12. **Kui suur on teie töö staaž üldiselt politseis? Kui kaua te olete töötanud oma praegusel ametikohal? (töö staaž)**

„19 aastat saab juuli kuus, ehk siis 18 aastat hetkel. Sama kaua. Algusest peale

Lisa 4 Intervjuu Marek Käisiga

1. **Miks alaealised tarvitavad alkoholi? Mis on teie arvates peamised probleemid? Kas see on seotud koduse keskkonnaga? Sõprade mõjutamisega?**

„Üks asi on kodused probleemid, nähakse kuidas kodus tarvitatakse ja sealt ei öelda ka midagi. Väga tihti on nii, et alkoholi tarbimine saab sealt alguse. Teiseks on siis uudishimu, mingi kambavaim. Esimesed proovimised algavad kõik sellest. Ja lõpuks ega ongi alaealisi kes ongi juba poolenisti sõltuvuses. Need juba lihtsalt tahavad lõbu. Ma ei usu, et pahatahtlikult valatakse sisse, aga see üks tahab ka keegi olla. Kambas oled sa siis keegi kui sa võtad ja siis järgmine päev saame rääkida, kui äge see oli. Kas sul ka pea valutab. Ta on ikkagi selline teatud noorte ei oska end muut pidi kuskile gruppi ennast suruda ja siis läbi lolluste on ka võimalik seda teha. Üks asi need huvialaringid ja on teine asi on, et see konkreetne noor saaks sinna huvitegevusse. Näiteks me oleme siin seda SPIN programmi teinud, kus tulevad asutused või KOV appi ning maksab seal mingid kulusid. Poisid saavad seal jalgpalli mängida, et neil on kõik organiseeritud. Aga kust see huvitegevus tuleb. Mina olen siin alati küsinud, et kui nad teevad siin lollusi, et kas mingis huviringis ka käid? Siis on põhimõtteliselt ligi 100% ütleb, et ei käi. Või räägid kodus vanemaga, et laps huviringais käib? Ei noh mis huviringis, et meil raha ei ole. Ütleme, et probleem pole see, et neid huviringe poleks. Meil on jalgpall, korvpall isegi siin on maadlus ning ka muusikakool. Käia on enam kui küll, aga pigem ongi see, probleem, et ei osata või ei taheta. Et see laps jõuaks sinna ja juba võimalikult noorelt, et tal tekkiks rutiin, et ma ei lähe mitte tänavale sinna keskväljakule sodima, vaid mul kell neli on see üritus ma lähen sinna ma olen hõivatud. Ma hakkan sealt nagu minema. See seltskond on just selle huvialaringide kauge. Kuigi seal on väga andekaid tüüpe. Näiteks paremad tõkkejooksjad need on kõik nendes gruppides. Näiteks suitsumehed, kui eest ära jooksevad üle kahemeetriliste aedade hüppavad nii, et ei puutu aeda ka. Et see energia on meeletu sees aga see on nagu vales suunas. Täisealised sõbrad, kes nagu üldse ei võta alaealiste seltskonnas. Kui on kuskil mingi asjalik sõber keda kuulatakse ja ta ütleb et kuule see joomine on nõme, teeme parem seda või seda. Hakkame mingi arvuti asja tegema teenime raha. Ta peab olema mingites asjades ka tõenäoliselt eeskuju, et ongi näiteks mingi eeskujulik spordipoiss või lahtise peaga või on juba natuke midagi saavutanud ja noored vaatavad, et saab ka nii. Sama moodi tüdrukud ukse taga järjekorras, selleks ei pea siis purjus olema.“

2. **Kuidas te hindate alaliste alkoholi tarbimise taset? Kuidas see on muutunud ajas, kas see on viimase viie aasta jooksul vähenenud või suurenenud? Millest see on tingitud?**

„Praegu on ikkagi see seltskond kellega meie tegeleme, see ei ole väga suur need nimed korduvad. Konkreetselt alkohol on minu arust iga päeva töös tunnetatavalt vähenenud. Alkoholi osas on küll niimoodi, et on olnud aegu kui neid oli ikka väga palju. Miks ta on vähenenud, üks asi ongi see, et noori ongi vähem, teine asi ongi see, et noored käivadki huviringides. Ma oma laste pealt vaatan, et käivad mõlemat mingis kolmes või neljas eritegevustega ringides. Mingi aeg ei olnudki neid huviringe. Näiteks need samad riigi rahad huvitegevuse jaoks mis on KOV -ile tulnud. Ja teine asi on ka vanemad ja elatusjärk on tõenäoliselt ka niipalju paremaks läinud. Omad mõtted ja võib olla nad ei taha ka enam nii palju jama sisse ajada."

3. **Kuidas teie arvates mõjutab piiriäärne elu alaealiste alkoholitarbimist ning joobes olekut? On see kasvanud? Kui palju teile teadaolevalt käivad noored alkoholi ostmas Läti Valkast?**

„Kui see mõjutab siis selles suunas, et ta on kättesaadavam kui mujal. See on fakt. Sest Lätist ei ole probleemi seda kätte saada. See suur A1000. Ma arvan täiskasvanulikumad alaealised saavad ise kätte, aga ma arvan et lastakse osta. See on teine õigusruum ja mida sa seal ikka teed. Suurem osa ikka ostab sealt. Esiteks selle pärast, et seal on odavam. Teiseks selle pärast, et sa oled seal anonüümne. Tagatud on suurem anonüümsus kui Selveri järjekorras proovida. Müüja juba ütleb sulle, et kuule ma tunnen sind eks ole. Ma arvan küll, et siin just Valga linnaosas on ta valdav."

4. **Millise hinnangu te annate alkoholipoliitikale? Mis osa see vajaks täiendamist?**

„See alkoholi poliitika, kui sihuke suur alkoholipoliitika, et kõik need aktsiisid ja mingi seadusandluse see just on, aga minu jaoks on hästi nõrk koht alkoholi ennetus. See on just see, kuidas meie kohaliku omavalitsise tasandil näiteks alkoholi ennetust. Seda justkui ei ole. Kust meie peretülid alguse saavad, et kui sa loed meie politseiteateid, kust on see probleem, alkohol. 97 % ma arvan on alkoholiga seotud väljakutsetega, aga kus on alkoholi ennetus igapäevane ma mõtlen. Ma mõtlen natuke selle KOV tasandil. See on selline inimese hästi ligidal tasandil, et jääb minu jaoks nõrgaks. Kasvõi Valga linna sisse sõites seal on terve rivi neid alkoholi poodide reklaame. Seal on alkoholi pood seal on alkoholi pood seal on alkoholi pood. Ma olen juba mitu aastat rääkinud, et paneme sinna sildid, et tarbige mõõdukalt Valga vald. Meie pered lagunevad tänu alkoholile, teeme mingid siltki vähemalt, selleks et me taunime seda tegelikult,

et me ei ole alkoholi pealinn tegelikult. Isegi sellel tasandil ei tule keegi sinuga kaasa rääkima. **Kuidas on teie arvates mõjutanud näiteks alkoholi reklaami mõju alaealistele? Kas see pigem kutsub neid tarvitama?**

„Reklaam või reklaam. Ma arvan, et linnapiiril need suured reklaamid ikka avaldavad mõju. Minu arust telekas ja seal on ta õhtusel ajal kuidagi teist moodi. Et ma ei arva, et ta on maailma suurim probleem aga ta on ikkagi suhteliselt varjatud täna. Filmides kuumpirukas 123, no sealt tuleb, aga sellised läbi alkoholi elu ilusamaks muutvad filmid, et need mingit mõju ikka annavad.

5. **Millise hinnangu te annate alkoholi kättesaadavuse alaealiste osas? Kui kättesaadava on tänases Eestis alkohol?**

„Jah, väga keeruline hinnata, mina arvan, et ükski pidu ei jää pidamata selle pinnalt, et alkoholi ei saa kätte. Ma saan rääkida ju meie kandist. Et me võime siin ulmeliselt valvata oma poode, aga kaks sammu ja meil on alkoholi paradiis.“

6. **Millise hinnangu te annate tänases Eestis alkohol hinnale? Kas see on teie arvates liiga odav/kallis? Kas alkoholi hind mõjutab teie arvates noorte joomisharjumusi**?

„Ta ei ole see kaup, selle mitte ostmisel sured nälga, alkohol peaks olema korraliku hinnaga olema. Pigem kallim, mina ei tunne üldse kaasa kui ta kallim on. Sest see viib ka selleni, et sa väärtustad ka seda jooki, et sa ostad konjaki, et sa võtadki õhtul natukene, mitte ei joo kohe kolm pudelit ära ja ei ütle, et nii odav.“

Aga kui ta meie piirkonnas kallineks, kas siis piirikaubandus hakkaks vohama.

„Kindlasti hakkaks, kui ta ainult meil oleks. Aga seal on see suurem Euroopa poliitika ja kõik see, värk, kuhu meie käed ei küündi, ja riikide naaberriigid ju ei kooskõlasta, ega vene piir on sama moodi, et sealt saab üldse vee hinnaga viina.

7. **Kuidas on teie piirkonnas lood salaalkoholiga? Kas teile teada olevalt on salaalkoholi viimase aasta jooksul olnud?**

„Salaalkohol on see totaalselt põrandaalune. Mina ütlen, et kui mina ei tea, kui siis hästi vähe, et meil ei ole ka neid salaalkoholi ajajaid. Vanasti oli Valga linn puskari punkte täis. Nüüd ei ole kuulnud ka mingist puskarist enam midagi. Ja puhtalt pigem on läti viin. Ta ei tasu ka lihtsalt enam meie kandis ära. Mida tehakse, praegu on küll Covid-19 selle suurelt jaolt seisma pannud,

aga muidu oli mille jaoks ma pean salaviinaga tegelema, kui ma sõidan Läti. Tulen sealt Tapalt kuskilt ja sõidan Läti ja müün seda, põhimõtteliselt poeviina müün. Sama asja teevad ka maal. Pensionipäevad näiteks igaüks ei pääsegi linna ja ongi teada kust saab. Kui seda infot liiga palju tuleb, siis näiteks tolliametnikega käia kodus. Aga nad on suhteliselt loobunud nende väiksemate rikkujatega tegelemast, nad pigem huvitabki päris salakaup. See läti viina müümisest ma vingerdan ju kodus välja, et minu viin andsin sõbrale kas ei tohi siis?

8. **Millise hinnangu annate te tänases Eestis olemasolevatele ennetustegevustele? Kuidas need teie arvates teie piirkonnas toimivad?**

„Nõrk on, et ma ei oska muud midagi öelda. Mina ei tea kuidas Tallinnas on. Mina tean kuidas meil on ma tean et me maadleme ja sina maadled veel terve elu, sellega et me põrkame sinna, et mingi hetk meil ei ole lahendusi. Meil ei ole nii ainult, et ma teen selle noorele alkoholi protokolli. Või viin läbi nõustava vestluse ja olen kindel, et selle noorega tegeleb mingi järgmine seltskond, kes hakkab teda aitama. Ütleme, et sina oled alkoholi tarbinud ja mina kustun su välja. Ma sulle protokolli ei tee, aga meil on sellised programmid sina lähed ja sa läbid selle programmi korralikult ja meil on need olemas siinsamas Valgas. Seda ei ole. See ongi see häda. No jõuame sinna tagasi, et no ei ole loodud. See ongi see rohujuure tasandi ennetus, see ongi see et üldennetus on ja et telekast tuleb reklaam, et alkohol on vastik ärge jooge. See on selline üld, aga kui me jõuame sinna konkreetse inimeseni välja siis sealt ei tule. See sama SPIN, see ongi ennetus. Sa ei ütle et me rajjume talle, et sa ära joo ja selline ennetus, et kolm tädi loevad moraali seal. See pigem peaks olema selline kavalam, et sul ongi hästi rahastatud mingisugused projektid. Kasvõi see sama jalgpall. Vald palkab treeneri, siis annab spordiajad. Politseil ka võib olla mingisugused tegevused on seal. Seal võib mingisugune eraisikute ring olla seal. Seal trennis käimine ei ole ainult see, et anname võimaluse, et saada ka laps nii öelda kuskilt külast linna trenni, seal on ka transpordi abi. Et see oleks tagatud. Nii mõnigi probleemne laps kasvab ümber. See on lihtsalt üks näide, aga selliseid erinevaid poolkavalaid asje võiks olla rohkem. Ja see ongi valik. Ma olengi siis arvutis ja ma ütlen, et mul on siin 9 asja. Hakkame nüüd lugema mis sulle sobib, võib olla tahabki hoopis kunstiringis käia.“

9. **Mida teie arvates võiks muuta/parandada ennetustegevustes, et need avaldaksid noortele rohkem mõju**?

„No ongi erinevad ja konkreetselt noortele huvipakkuvad asjad. Lihtsalt käia tundides ja noortele loenguid pidada, et kui halb on alkohol see tekitab trotsi. Minnakse sealt klassist ära ja

minnakse kohe jooma. Minu arvates ei ole mõtet üldse loengutega tegeleda. Ikkagi mingid väga konkreetsed asjad, et see ongi see, et juba lasteaiast saadik tuleb ära kaardistada need pered, meil on siin igasuguseid peresid, keda (noorsoopolitseinik) Thea teab juba kolm või neli põlvkonda, juba lasteaia tasemelt tuleb just neid samu lapsi suunata läbi selle ka vanemaid püüda panna pingutama. See laps oleks juba tegevuses. Et see laps ei leiaks ennast seal keskväljakul joonistamas sinna. Mida varem ennetustegevustega pihta hakata seda parem, et juba lasteaiast saadik. Lasteaias mänguliselt seda õpetada, mul oma poiss oli 3-4 aastane, kui ta hakkas jalgpalli trennis käima, see tähendabki, et kõik on võimalik, kuid peab see tahe olema. Huviringid on üks lahendus ja kogu see huvitegevus suures plaanis politseinikuna, see ongi üks ennetus. Väga harva on meil noori problemaatilisi, kes käivad korralikult huvitegevuses igal pool. Sest nad on nii hõivatud. Ma plika pealt vaatan siis, kell 22.00 on ta juba nii väsinud, et ei jõuagi muugi tegeleda. Liiale ei tohi ka minna. Vaba aega on ka vaja inimesele anda. Aga seal on kõige tähtsam see lapse huvi ise, et tal antakse valikuvõimalusi. Ja teine asi on et kui lapsel on huvi, mina ametnikuna näen, et lapsel on tõsine huvi, aga kuri ema ütleb, et kuhugi sa ei lähe. Siis tuleb siis ka emaga tegeleda ja leida see kesktee, et see poiss või tüdruk saaks oma huviringis käia, et meie toetame seda. Me oleme küll politsei, aga lastekaitse või sotsiaalpedagoog või sellised, et nemad toetaks seda huvialaga tegelemist."

10. Kas ja kuidas teie arvates tuleks alkoholi tarvitamise noorte seas tuleks karistada?

„Mina arvan, et karistuse all on mõeldud neid meie karistamis neid lihtsalt. Alkoholiseaduse järgi, et neid trahvikesi. Ma ütlen, et see on ikka äärmuslik, teinekord on vaja karistada, midagi teha ei ole. Kui ta ikka 10 korda vahele jääb ja me oleme talle pakkunud 10 erinevaid asja/ võimalust. Aga nr 1 on ikkagi seesama, et selle noore aitamine, kes esimest korda jõuab meie pilti tal on alkoholi probleem ja meie kontrollime selle kodu ära, anname infot lastekaitsele sealt tuleb välja, et seal on juba kodu problemaatiline, Valgas me juba teame kõiki ja siis on esimene asi on see et üritada teha kõik võimalik selleks, et ta enam ei jooks. See on nagu kõige olulisem. Trahv selle teed ära, lehvitab sõbrad ootavad siin all, näe oi sain 40 eurot las ema maksab.

11. Kui suur on teie tööstaaž üldiselt politseis? Kui kaua te olete töötanud oma praegusel ametikohal? (tööstaaž)

„üldiselt 1991 aastast. Piirkonnapolitseinikuna vahelduva eduga piirkonnavanem /politseinik 1995 aastast. Piirkonnavanem on samasugune nagu piirkonnapolitseinik, aga kamandab seal veel mõnda piirkonnapolitseinikut."

Lisa 5 Intervjuu Rainer Rahaseppaga

1. **Miks alaealised tarvitavad alkoholi? Mis on teie arvates peamised probleemid? Kas see on seotud koduse keskkonnaga? Sõprade mõjutamisega**?

„Ma arvan, et üks asi on gruppi kuuluvuse tunne. Miks nad seda teevad. See on tegelikult päris tõsine teema. Siis on noortel mis asi veel, et täiskasvanu jäljendamine, et miks ta tahab olla või miks ta tarvitab. Kodune olukord, isiklik eeskuju ma mõtlen just halvast kontekstis, näiteks tema vanemad kes tarvitavad. Ta elab selles keskkonnas ja siis ta näeb, et see on nagu. Muidugi ka gruppi kuuluvus tunne ka, kes ei taha olla tõrjutud, et teda narritakse, et nii see on. Kui sa oled üksik noormees või tüdruk ja sa ei taha olla tõrjutud ka näiteks, ma ei usu seda, et väga palju peale surutakse seda ma ei usu. Pigem on see, et noh räägitakse seltskonnas, et see teine inimene on imelik või jobu, et sa ei taha olla tõrjutud. Kuidas täisealised mõjutavad kes ei tarvita alkoholi. Isiklik eeskuju. Sa ei kujuta ette kui palju näiteks mõjutab noori see, et keegi on selline persoon, kes ei ole staar või noh on isiklik eeskuju. Kui Tanel Padar näitab näiteks seda, et kuule miks sa jood ole karsklane. Noori tegelikult väga palju kõnetab. Ta tahab ka olla selline enda iidoli moodi. Et tegelikult see mõjutab. Ja mulle väga palju meeldib, et tänane ühiskond on jõudnud nii kaugele, et ei räägita enam sellises konteksti et ära tarvita vaid isiklik eeskuju vaata kui hea mul on. Et äge. Isiklik eeskuju mõjutab ja just sellisest positiivsest. Ja mulle meeldib, et just sellised staarid on välja toodud lihtne on näiteks. Ma sulle välja toon Jüri Pootsman, et loobu näiteks suitsetamisest noortele on ta iidol. See töötab.“

2. **Kuidas te hindate alaliste alkoholi tarbimise taset? Kuidas see on muutunud ajas, kas see on viimase viie aasta jooksul vähenenud või suurenenud? Millest see on tingitud?**

„Varasemate aastatega võrreldes? Minule tundub et alaealiste alkoholi tarbimine on niivõrd vähenenud. Miks, seda ma sulle põhjendan. Ma toon sulle selle sellepärast, et mulle tundub, et seda keelt räägib statistika ja teine aspekt on ka see, et vaata selline meie ühiskond on niipalju edasi arenenud, et just see teadlikkuse kasv, et see alkohol ei ole hea. Ja remargi näitena kasutada kohas toon sulle kohe võrdluse, et meil on üpris palju täiskasvanuid, kes on hakanud ütleme rakendama endale selliseid tervislikke eluviise. Ja kuna see on ka nii öelda tõusvas trendis tervislikud eluviisid on ka noortel. On ju see, et on noori, keda ma tean ka, et pudel on laua peal ja nad ütlevad, et ma ei taha. Osatakse ka kainena pidu panna. Ma arvan, et see on allapoole läinud, et see noorte alkoholi tarvitamine, aga ta võiks siiski on ta suur, aga ta võiks

olla veel madalamal. See on omavahelises seoses sellise isiklikud eeskujud. Et meie ühiskond on päris korralikult arenenud sinna maale, et austatakse et see on jama mis sa teed.“

3. **Kuidas teie arvates mõjutab piiriäärne elu alaealiste alkoholitarbimist ning joobes olekut? On see kasvanud? Kui palju teile teadaolevalt käivad noored alkoholi ostmas Läti Valkast?**

„Mõjutab. Enne ma ei puudutanud seda, aga sotsiaalne elatustase, sinna ei ole midagi parata, aga see on seotud sellega. Seda mitte halvas mõttes, aga Valgamaa on natuke teistmoodi järjel. Kui me vaatame õiguskorra poole pealt ka kuritegevuse, et see on natuke kõrgemal kui on teistes meie piirkondades. Valgale annab natuke tooni see ka, et meil on täna vaba isikute liikumine piiride vaheline. Ikka see on noorele ahvatlema ka, et lähen üle piiri alkohol on taskukohasema hinnaga. Kindlasti on seoses.

Ma toon sulle kohe näite Otepäält Valka on selline suurem distants. Võib olla Valga inimene käib lihtsamini ära seal üle piiri. Ja kui me toome täna mängu alkoholihinna poliitika. Ma toon sulle näite varasemalt mul oli näiteks sõpru, kes käisid Valgas alkoholi järel ma ise käisin ka mõnikord Valgas ka alkoholi järel. Nüüd ma ei ole siin aasta käinud, sest meil alkoholi siin Eestis ma ei ütleks, et see on väga kallis siin. Ta on sellise taskukohase hinnaga ja need hinnad on siin allapoole läinud. Tulles küsimuse juurde tagasi siis mul ei ole sellist teadmist, et Otepää noored läheksid siis sellise hurraaga siia üle piiri A1000 alkoholi ostma. Kas küsida, kas see kindlasti ei ole nii, siis ma ütlen ei võib olla see lihtsalt ei ole meieni jõudnud.“

4. **Millise hinnangu te annate alkoholipoliitikale? Mis osa see vajaks täiendamist?**

„Alkoholipoliitika on täna rohkem läbimõeldum. Ma toon sulle kohe põhjendan ka miks see niimoodi on. Me oleme täna nii palju arenenud, et meil täna isegi see, et alkohol on lettidel, mis on kujundatud teisiti karbina kauplustes, see kindlasti mõjutab. Kindlasti on ka see, et müüjate teadlikkus on kasvanud ja on kasvanud ka see julgus, küsida noorelt dokumenti. Meie riiklik alkoholipoliitika on märkimisväärselt paremuse poole muutunud. Ei ole ainult tarbimine vaid ka on see, et rohkem nagu mõtlema millised võivad olla alkoholi tarbimisega kaasatud tagajärjed. Et need on päris tõsised. Et see on nagu see selline aspekt ja just selle ma toon selle reklaami sisse, et propageeritakse just selliseid staar ja noortele eeskujulike inimesi keda nad püüavad jälgida. Et selline nüanss, aga paremaks on raudselt läinud. Näiteks teine teema on see, et ma toon sulle jälle ühe näite, et kunagi 1990, meil näiteks oli kunagi me saime teostada kontrolloste, ega kontrollostu eesmärk ei olnud kedagi karistada vaid see, et me näeme milline on meile hetkeolukord ja läks aega edasi siis 2000 see muutus. Politseilt võeti ära see

kontrollostu tegemise õigus. Täna me olme jälle tagasi seal, et vaata teostatakse jälle kontrolloste, seal ei ole plaan kedagi karistada vaid see pilk. See on läinud palju paremaks ja see tekitab ka olukorra, kus täiskasvanu julgeb küsida dokumenti. Mis on meie eesmärk, kas me oleme suunatud tarbimisele või meil on elukestev ja terve ühiskond.

Mis osas see vajaks täiendamist? Alati on arenemisruumi. Aga ma arvan, et ikkagi see riiklik poliitika. Et me ei tohi anda kummivenitusele järgi. Et just see tervislike eluviiside propageerimine. Just selliste autoriteetsete persoonide sissetoomine, see on jätkusuutlik. Kui ma täna teen sporti, siis mul kehakaal väheneb ma tunnen ennast hästi. Ma ei tee enam ja söön palju lähen paksuks. See on see järjepidev protsess, mida sa pead igapäev tegema nagu rauda taguma."

5. **Kuidas on teie arvates mõjutanud näiteks alkoholi reklaami mõju alaealistele? Kas see pigem kutsub neid tarvitama?**

„Kindlasti mõjutab. Riik ühelt poolt püüab mudida olukorda paremaks igapäev me ise ka igapäevaselt. Mitte ainult politseinikud vaid eluterve ühiskond inimesed ka kogukondades. See on see ka. Kas sa ise oled tähele pannud, kui ahvatlevad on meil poes näiteks need siidrid. Sa vaata kui atraktiivsed need tegelikud on. Mõni kord nagu limonaadi pudeli sarnased. Et turustaja mõtleb ka selle peale, et kuidas seda produkti müüa. Et loomulik ilu on ka ilu ja nii on ka alkoholi tootmisega niimoodi. Et kui tegemist on alkoholiga siis alkohol olgu eraldi leti peal. Aga ta on kindlasti seoses."

6. **Millise hinnangu te annate alkoholi kättesaadavuse alaealistele osas? Kui kättesaadava on tänases Eestis alkohol?**

„Täna on ta ikkagi raskem. See näitab tegelikult ka seda, et ega see tuginen enda isikliku arvamuse peale ja siis kogemuste peale, et see näitab seda, et ei ole enam alaealiste poolt sellised massilisi joomisi nagu oli varem. Alkoholi poole peale mis tuleb on, et tulevad sisse narkootilised ained. See on nagu teine teema. See on nagu see, et võib olla mingi osa on läinud narkootikumide tarbimise peale just see kanepi teema. Mina usun ja nende kogemustele tuginedes, et see kättesaadavus on kindlasti väiksemaks läinud. Ja mis on veel, et väga tõhusalt on tehtud tööd ja siis kogukondasid on teadvustatud, et kui keegi alaealisel ostab siis politsei suhtub sellesse täie tõsidusega. Järgmine teema on see, et kriminaliseeritud on see, et hulgi aastaid tagasi olnud alaealise kallutamine alkoholi tarbimise. Need on sellise politsei tööriistad, riigi tööriistad. Millega annab painutada neid nüansse. Mina ütlen, et on vajalik, et mis on meie eesmärk. Kui me saame eesmärgi püstitusest aru ja kui me läheme kedagi ära painutama,

karistama. Minu meelest meil politsei organisatsioon on ka nii palju arenenud, et me täna ei sanktsioneeri täna nii palju inimesi. Eesmärk on ju mõjutada inimest seadusekuulekalt käituma on sanktsiooni eesmärk. Ja kas peab alati rakendama sanktsiooni? Mina usun, et sa pead jõudma selle olukorrani, et jõudma inimest seadusekuulekalt käituma."

7. **Millise hinnangu te annate tänases Eestis alkohol hinnale? Kas see on teie arvates liiga odav/kallis? Kas alkoholi hind mõjutab teie arvates noorte joomisharjumusi?**

„Ma arvan, et meie alkoholi hind. Sellise väga range poliitika selle vitsaga me ei saavuta seda reaalset tulemust. Et siis kui me tõstame selle hinna lakke kas saavutad. Aga võib olla hakkame üle piiri käima võib olla hakkame salaalkoholi valmistama puskarit või mida iganes. See alkoholi hind peab olema kuidas ma ütlen selline normaalne. Aga meie alkoholi hinnad ei ole kallid. Mõistlikud. Kui hind tõuseb siis lähen piirikaubandus ralli lahti ja siis tarbitakse üle. Alkoholi hind noortel. Ma ei usu, et noori mõjutaks. Me oleme nii palju ühiskonnas arenenud, et see teadlikkuse tõus, et see suitsetamine. Ma tean kui räägitakse söögi alla söögi peale, et see ei ole hea, eeskujud on olemas. Tead hakkad ise ka mõtlema tervisliku eluviisi peale. Alkoholi teema, et kui oleks odav kergemini kättesaadav, ma ei usu seda. Ma toon sulle medali teise poole. Kui hind on kallim siis hakatakse seda kodus valmistama, piirikaubanduse ralliks jälle lahti. Ma ei ütleks, et ta pigem nii on. Ja selline teadlikkus ka. Muidugi hind mingil osal on määrav, aga ta ei ole ka 100% määrav."

8. **Millise hinnangu annate te tänases Eestis olemasolevatele ennetustegevustele? Kuidas need teie arvates teie piirkonnas toimivad**?

„10 palli süsteemis 6-7, aga arenemiseks on meil alati ruumi. Ei tohi jääda mitte kunagi loorberitele puhkama. Ennetustegevus on väga suur töö, mis ei lõppe mitte kunagi. See ring ennetusvaldkonnas, et see ring võib olla väga suur. See ongi meie kõigi eesmärk. Mina arvan, et kui me juba maast ja madalast õpetama inimestele sellist elutervet ühiskonna moraalitunnet kasvatust, mida maast madalast seda parem see on. Miks ma jälle põhjendan miks. Me käisime laste aja vanemates rühmades ja me rääkisime, et ennetus on parem kui õnnetus. Maast ja madalast peaks olema selline kasvatus noortele. Vaata see ei ole ka ainult politsei valdkond, vaid see on iga terve kogukonna liikme ülesanne eesmärk. Näiteks kasvatajad räägivad. Aga enne kui me sinna jõuame siis, et inimesed oskaksid seda edasi anda. Mitte nagu see, et kuule lähme teeme ära.

9. **Mida teie arvates võiks muuta/parandada ennetustegevustes, et need avaldaksid noortele rohkem mõju?**

„Ma arvan seda, et meil jääb täna palju asju ka inimeste taha, et meil on inimesi vähemaks jäänud. Politseiametnikke on vähemaks jäänud. Teisi koostöö partnereid ka muidugi. Et need on protsessid, mis võtavad väga palju ressursi ja tänapäeva ressurss on aeg. Me ei räägi rahast me räägime ajast. Lihtne asi on see kui sa tuled hommikul tööle siis sa oled seadnud endale eesmärgi, mis on see, mida sa teed täna natukene rohkem, mitte see, et sa oled kellaajast kellaajani ära, vaid see mis oleks see natuke rohkem. Ja see natuke rohkem võtabki aega, aga sa teed seda rõõmuga. Sa tegid midagi head ja sa näed, et see heategu kandis vilja siis ongi maruvahva. Aga järgmiseks päevas see jälle sind süstib nagu positiivses võtmes ja sa püüad teha, aga sa pead jälgima, et sa katki ei lähe. Natuke inimeste taha jääb ka see asi. Ehk siis inimesi on vähemaks jäänud. Aga vähem vingu rohkem reipust ja indu. On see, et meie oleme riigina suhteliselt rikkad, et meil ei leidu kulda ega hõbedat, aga meil on väärt vabatahtlike hästi hulga, see tähendabki seda, et näiteks et läbi vabatahtlikke. Ma ei räägi ainult abipolitseinikes ma räägin üle üldiselt vabatahtlikest igast erinevast eluvaldkonnast on see, et turvalisemat ühiskonda ühiselt luua. See on see sama teema näiteks, et kui me räägime alkoholi ennetamisest, suitsetamisest joobes juhtide ennetamisest siis kui meil on inimeste teadlikus ma just mõtlen vabatahtlikke teadlikus, ehk sa tahad kodanikuna meie ühiskonda rohkem panustada. Vaata see ongi selline nagu teadlikkuse kasv ja inimese suurem moraalitunne. Südamest ta muretseb rohkem meie ühiskonna turvalisuse pärast.“

10. Kuidas on teie piirkonnas lood salaalkoholiga? Kas teile teada olevalt on salaalkoholi viimase aasta jooksul olnud?

„Salaalkoholi kui meil oli hind natukene kallim, ma räägin sulle 1.5 -2 aastat tagasi siis tuli seda võõrast alkoholi natuke rohkem. Kui meie täna ühiskonnas alkoholi on meil normaalse hinnaga, siis ma ütlen seda, et veokitega üle piiri toodi alkoholi ja meil teatud piirkondades müüdi alkoholi kastide kaupa see puudutab ka Valgat. Nüüd see ei tasu ära, sest meil Eestis on alkohol täiesti okei hinnaga. 1.5 a- 2 a tagasi tõesti tuli kastide kaupa. Sa võisid tellida ja sulle anti näiteks Valgevene maksumärkidega alkoholi ja nii oli. Ja selles suhtes riik ei saa olla väga karm, et alkoholi hinda tõsta kõrgele, alkoholi hind peab olema mõistlik. Ja täna on mõistlik hind.“

11. Kas ja kuidas teie arvates tuleks alkoholi tarvitamise noorte seas tuleks karistada?

„No vaata see rahatrahv see on kõige viimasem asi. Ma ei ole seda meelt pigem selgitustöö. Sellise läbi suunamise kasvatamise. Näiteks kui sa hakkad nooremana alkoholi tarvitama, siis su aju ole nii palju välja arenenud, kui see ei ole 25 eluaastaks välja arenenud, aga sa juba

tarvitad alkoholi jne. Siis see poolkera mis sul siin on siis ta on katki ja ta võibki jääda katki. Peres on lapsi sa kärgi temaga, sa ju suunad ja kasvatad teda. Ja mina arvan, et sõnal on alati jõud. Mitte karjudes vaid see, et arutame, mis juhtus miks juhtus, aga see võtabki aega. Mina arvan, et hästi palju on just sellised mõjutuslikud meetmed. Näiteks kui me räägime sellistest asjadest nagu noor joobes seisundis midagi pahasti tegi jne, siis see sanktsioon on teisejärguline, esimene asi on, et me laseksime tal need asjad korda teha. Kokkuvõtvalt mõjutades ,kõneldes, arutades. Karistus on selline. Karistus sünnitab karistust pahameelt trotsi.“

12. Kui suur on teie tööstaaž üldiselt politseis? Kui kaua te olete töötanud oma praegusel ametikohal? (tööstaaž)

„26 aastat. Ma olen terve oma elu teinud piirkondliku politseitööd. Mingi aeg tegin aega vabatahtlikutega. Kui ma eelmisel sajandil politseisse tööle tulin siis piirkonnapolitseinikuna ja just siis kellele ma toetusin just koostöö võrgustiku raames olidki vabatahtlikud. Ma tundsingi et läbi vabatahtlike ehk meie abipolitseinike ei ole mul kaks kätt vaid mul on neli kätt. Ma tundsin, et ma suudan rohkem. Mind on nagu natukene rohkem.“

Lisa 6 Intervjuu Kairi Ruusega

1. **Miks alaealised tarvitavad alkoholi? Mis on teie arvates peamised probleemid? Kas see on seotud koduse keskkonnaga? Sõprade mõjutamisega?**

„Üks on kindlasti uudishimu, et kui pole ennem proovinud. Aga teine asi on see, et reklaamitakse alkoholi tarvitamist ägeda peona justkui pidu ei saagi pidada, kui alkoholi sinna juurde ei käi. Muidugi üks võib olla ka see, et oleneb peremustrist, et võib olla ka keegi tunneb, et seal on nii võimalik oma muresid ja probleeme peita. Et kui alkoholi tarvitada siis need kuidagi mingiks hetkeks kaovad ära või muutuvad vähem tähtsaks Uuringud oskavad öelda, aga vanemate alkoholism kindlasti mõjutab, et tavaliselt muster kordub, aga samas on ka neid peresid, kus lapsed saavadki aru, et nii ei ole okei. Ja nad ei lähe ise seda teed. See ilmselt on pigem vähemuses. Pigem see ikkagi tuleb kaasa sealt. Et see kodune pilt annab tegelikult ka selle, et vanemad ise tarvitavad ja siis nad ilmselt lubavad ka oma lastel proovida varem või noh nad ei keela neile kodus. Sellega ma olen täiesti nõus, mida ka uuringud kinnitavad, et mida hiljem nad proovima hakkavad seda parem tegelikult on. Ja vanema nii öelda seisukoht, kas ta lubab või ta ei luba see tegelikult omab ikkagi olulist tähtsust, et kui mina vanemana ütlen, et proovi kodus, et siis ma tegelikult annan nii öelda loa oma lapsele. Siis ta mõtleb, et ahah, et kodus lubati, miks ma siis siin sõpradega ei või. See on omavahel seoses. Et TAI on selle kohta teinud ka mingeid koolitusi mingil ajal Eestis, et äkki 5ndatele klassidele“

Aga kas see on seotud ka sõprade mõjutamisega?

„Ilmselt see võib olla üks olulisemaid asju, et kindlasti määrab see ka sellist kuuluvus tunnet, et on mingi oma punt, et kõik tarvitavad ja sina ei tarvita. See nõuab noorelt tegelikult hästi sellist teadlikust ja sellist enesekindlust et öelda „Ei“, oma kambale. Et seal sellist tilkumist ning nalja tegemist, et alguses on võib olla naljakas, aga pärast. Kuidas kellelegi need nii öelda kommetaarid mõjuvad, et seal ikka tehakse. No mis iganes. See ka ikkagi mõjutab, et proovitakse. Sõpradel on tihti peale päris suur mõju. See sama tunnustuse saamine, et siis sa oled meiega samas paadis. Kindlasti täisealised karsklased noored mõjutavad, aga sellel noorel peab olema endal ka mingi selline mõtemaailm. Või siis juba on midagi juhtunud, et see noor on hakanud mõtlema kuidagi teist moodi, et noh näiteks, et ma ei tahaks tarvitada, kuidas oleks nii, et ma ei tarvitaks alkoholi. See kes arvab, et väga varakult alustada ei ole okei, sellel ilmselt on ka selline eeskuju mõjusam. Samas ilmselt on ka neid noori, kes saavadki mingil põhjusel mis iganes see siis on aru, et võib olla see ei olegi kõige õigem tee. Sellised eeskujud on alati

head, aga tihti noored arvavad, et ise on ikkagi vaja proovida, et see teiste õpetund tegelikult noortele väga ei mõju. Et oma kogemus on ikkagi kõige väärtuslikum nende arvates.“

2. **Kuidas te hindate alaliste alkoholi tarbimise taset? Kuidas see on muutunud ajas, kas see on viimase viie aasta jooksul vähenenud või suurenenud? Millest see on tingitud?**

„Mina arvan, et see on täna pigem vähenenud ja rohkem tarvitatakse narkootilisi aineid. Selle pärast, seda on toetanud mingisugused uuringud, viimastel aastatel ei ole alkoholi konverentse ja aastaraamatuid. Kuidas trend nagu praegu on, aga see nii öelda nutiajastu on tekitanud selle, et noored ongi rohkem üksinda, kas kuskil kodus kuskil arvutis suhtlevad seal, et nad ei saagi füüsiliselt ise kokku, et alkoholi tarvitada. Mis iseenesest tekkitavad muid probleeme. Neil ei ole seda probleemi, et nad tarvitavad alkoholi rikkuvad sellega seadust vaid just vastupidi, et nad on üksteisest nii eraldatud kokku ei käi üksteisega, see tekitab jälle vaimse terviseprobleeme, mis täna on tohutus tõusu trendis. Seoses selle ka Covid 19 ja selle kodu õppe ja kõige sellega.“

3. **Kuidas teie arvates mõjutab piiriäärne elu alaealiste alkoholitarbimist ning joobes olekut? On see kasvanud? Kui palju teile teadaolevalt käivad noored alkoholi ostmas Läti Valkast? (See küsimus ainult Valga piirkonna- ning noorsoopolitseinikele)**

„Ma arvan, et meil ta ikkagi mõjutab, sest lihtne on ju minna A1000 ja osta endale alkoholi ja mitte keegi ei küsi kui vana sa oled. Et selleks ei ole vaja üldse riskida sellega siin Valgas kuskil poes vahele jääda. Et tegelikult see piiriäärne elu soodustab seda. Me teame, lätlastega oleme seda infot jaganud ka, aga samas info hulk ei ole ka nii öelda massiline, et tohututes kordades käiakse, et palju kindlasti ka seda kutsekooli nii öelda baasil. Et see on seal samas piiriääres. Osad õpilased on tegelikult 18.aastat täis, et nad võivad nagunii osta. Aga kui palju nad siis nii seal oma kinnises kogukonnas seda tarvitavad, pigem sellised asjad. Et kas nad just alaealine noor läheb ostma A1000, ma arvan, et pigem mitte. Ma arvan, et ema isa tagavara, võetakse ja sealt tulebki esmane tarbimine. Ütleme, et davai proovime. Et see kindlasti on parem võimalus kui mõnes teises kohas. Näiteks Tõrvas või Otepääl. Et Valga noortel on kindlasti ahvatlus suurem.“

4. **Millise hinnangu te annate alkoholipoliitikale? Mis osa see vajaks täiendamist?**

„Alkoholiennetust kui sellist meil minu arust väga ei ole. Seal mingisugused projektipõhised asjad mis seal riigi poolt tehakse on olemas, aga minu arust kohalik omavalitsus peaks olema

see, kes palju tõsisemalt sellega tegeleb, et näiteks Valga mõistes. Et kui sa sõidad Valka sisse, siis tegelikult seal näed ainult alkoholi poodide reklaame, mis asuvad Läti Valkas. Aga seda, et ennetuse mingisuguseid asju meil ei ole tegelikult mitte kusagil ja koolides neid ju ka pigem ei taheta võtta sest üldjuhul nad maksavad ka mingit raha. Et ka need väikesed võimalused kuskilt midagi saada tegelikult jäetakse kasutamata ja siis oodatakse hästi palju panustamist meilt politseilt tulge ja rääkige. Mis me täna teame, et teaduslikult ei ole kõige mõjusam ennetus viis. Viimase aja trend, et kui noortele mingeid küsitlusi korraldatakse, et oleks küsida ka nende käest võib olla ja arvestada ka nendega. Pigem see noorelt noorele oleks nagu mõjusam. Ja ka üldse selline, riigil kindlasti siseturvalisuse arengukavas on need asjad sees. Suures pildis ilmselt ongi, et alkoholipoliitika on mingisugune norm antud, aga iseasi on see, kuidas see noorteni tegelikult jõuab, kas seal kuskil täiskasvanute väljamõeldud asi jõuab siin Valgas elava nooreni. Mis on mõeldud terves Eestis. Või siis näiteks see Ida-Viru kogukond venekeelne, et kas neile need asjad üldse jõuavad. Seal ongi jälle piirkonniti on peaks see lähenemine olema erinev. Ennetustööd ei saa teha samamoodi Tallinnas, Ida-Virumaal ja Tõrva linnas, et need on täiesti erinevad asjad. Personaalselt olevalt kogukonnast, et miks see peaks olema. Riik peaks kohaliku omavalitsusega. Täna ongi, et narkootilise aine ennetuspool on lükatud KOV selga, aga KOV ei ole tahtnud seda kohustus ülesse korjata, see tähendab, et lisategevusi, lisaressursi lisa inimesi kes sellega tegeleksid. Need nii öelda vaikselt lükatakse koolide selga, aga koolidel ilmselgelt puudub sihukesed inimesed, kes tahaksid seda teha. Nad ei taha neil on ebamugav. Mina arvan, et täna inimeste taha ei jää. Meil täna selliseid entusiaste ikkagi leidub nad on täiesti olemas. Pigem on see, et need inimesed on nagu vähemuses, et selline ütleme selline KOV haritus ja koolide poliitika on kinnine, et sinna on hästi raske sisse saada oma mõtetega. Hästi tulge tehke ära, aga see kui sa hakkad rääkima, et ise panustate millega? Sellega? Et muudate koolis, neid neid asje. Pigem on see nagu laste ja noorte vaenulik seal mitte toetav ja abistav. See ei tohiks tegelikult niimoodi olla. Sealt algab kogu see ennetustöö tegelikult. Me saame küll nagu anda märku, öelda olla toeks või abiks. Raskel ajal aidata kui abi vastu ei võeta ja öeldakse, et see pole meie töö. Seal on selles ennetusvaldkonnas väga palju, sest keegi ei tea kelle vastutusvaldkonnas see on. Mida laiemaks see vastutus on lükatud, igaüks nagu vastutab mingisuguse väikese osa eest siis lõpp kokkuvõttes ei vastuta mittekeegi. Et sellist nii öelda juhtrolli pole keegi täna tahtnud endale võtta."

5. **Kuidas on teie arvates mõjutanud näiteks alkoholi reklaami mõju alaealistele? Kas see pigem kutsub neid tarvitama?**

„Võib olla selles mõttes, et need alkoholi poe reklaamid ei. Aga pigem selline alkoholi reklaam üldse, et me ei peaks televisioonis üldse kuidagi alkoholi reklaamima ninu arvates. See on täiskasvanutele mõeldud jook. Kõik täiskasvanud teavad kust seda saab. Noh see on nende õigus otsustada, kus nad seda tarbivad ja kellega, mis moodi ja kui palju. Aga täna on ikkagi loodud kuvand, et alkoholiga ongi pidu, et see võib öelda, et see ei ole okei. Et noh reklaamid on ka sihukesed pigem ägedad ja raha on milles eest reklaami tellida. Sama on ka see, et ma ei tea kas reklaam on see põhi mõjutada. Ma arvan, et see kodu on see põhi mõjutaja. Kas või sellised asjad kui sulle lapsest peale vanemad ostavad sünnipäevaks laste shampust, mina ei arva, et see on selles mõttes õige. Me juba loome sellele noorele kuvandi lapsest saati, et nii peabki. Praegu saan laste shampust, aga ühel hetkel muutub see laste oma alkoholi sisaldavaks shampuseks, sest kogu aeg on niimoodi olnud. Mingil hetkel 15-17, siis vanemad ka noh mis siis ikka, kunagi on ikka esimene kord proovida ja et teadmatult vanematena me tegelikult ise ju propageerime seda oma enda laste seas. Et see on narr. Et me iga sünnipäev võtame. See sama, et kui on alaealised, siis neile ei pea olema. Nad ei pea klaase teistega kokku lööma. Seda teevad meed kes tarbivad alkoholi ja on täisealised. Mina näiteks täiesti teadlikult olen oma laste puhul sellest loobunud, et mina ei ole neile kunagi pakkunud alkoholi. Et võtke, te olete 16-17, et ei et mul tütar saab 20 ja ta võis alkoholi proovida siis kui ta sai 18. Kas ta seda ilma minu teadmata tegi. Ma täna ei tea, suure tõenäosusega mitte. Teine on 14. aastane ja tema ka, et sugulased tihtipeale aasivad, et mis, ta on suur tüdruk juba las proovib. Ei, et aga õnneks meil ei teki vaidlus sel teemal. Samas ma tean, et 14.aastase tütre klassivennad ja- õed on tarvitanud nii tubaka kui ka alkoholi. Ja noh muidugi lastega tuleb rääkida ausalt, et tuleb küsida nende, et mis nemad ise sellest arvavad. Et see tegelikult on nende jaoks oluline, kui nende arvamust ka küsitakse. Mitte see, et täiskasvanud ainult seletavad. Et täna noorte põlvkond nemad näevad maailma hoopis natuke teistmoodi. Mitte seda, et täikasvanud on targad vaid kõik inimesed on targad. Nemad on ka targad.“

Kas peaks vanemate teadlikkust tõstma alkoholi kahjulikkusest ja selle mõjust?

„ Kindlasti oleks seda vaja. Hakata ümber muutma täiskasvanu mõttemaailma, see on nii keeruline et kõige keerulisem üldse kogukonnas, nii meie kui ka sotsiaali kui koolitöös. See on väljakujunenud. Ta üldiselt ei võta vastu seda, millesse ta ei usu. Et kui need väärtused on tekkinud juba varasemalt. See on eeskujudes kinni, et mida varem sellised väärtused saavad. On ka neid lapsi, kes tegelikult ei saanud väärtust kodust vaid said koolist. Just ka kool on üks

võimalik koht, kus annab mingeid asju nii öelda kaasa anda lastele, mis on õige mis on vale. Kõik ei võta vastu seda mis neile antakse. Sest tegelikult ennetus on alati selline asi, mida tegelikult on hästi keeruline mõõta. Et me tegelikult ei saa kunagi teada mida me ära hoidsime. Me ei tea millise noore mõttemaailm, kellegi ühest lausest kasvõi muutub. Kes tegi mingid järeldused ja ütles, et siin see täna lõppeb. Mis selleks tõuke andis, seda on nii keeruline öelda, kui see inimene ise ühel hetkel ei ütle, et kuulge saate aru, te minu mõttemaailma muutus siis kui keegi ütles mulle sellised asjad nagu. Et jah, kui me juba suudame päästa klassist kaks kolm last, kes nagu selles mõttes hakkavad mõtlema kuidagi teist moodi. Siis see on juba igas tahes hea tulemus."

6. **Millise hinnangu te annate alkoholi kättesaadavuse alaealistele osas? Kui kättesaadava on tänases Eestis alkohol? Kontrollostud, kas need on vajalikud?**

„Üldiselt alkohol poodides ei ole kättesaadav, et poed pigem täna ikka küsivad dokumente, et üksikuid on aga need on pigem vähemuses. Lihtsalt teine võimalus on see ka, et vanemad sõbrad ostavad. Ma arvan, et see on selline põhiline koht, kas kodu või vanemad sõbrad. Pole mõtet hakata riskima pigem sellega, et tuleb mingi jamas sellest, ma lähen ja ise ostan. Ma arvan, et kontrollostud ei ole vajalikud see võimalus võib olla, et kui tuleb konkreetne info, et jah siis saab seda teha. Et seda pigem siis selle nii öelda kaupluse, kes müüs, aga noh selles mõttes, et ta ei päästaks maailma sellest, et keegi enam sealt ei osta. Ilmselt senikaua kui on selliseid müüjaid, kellel täiesti suva kellele ta müüb siis ilmselt võib ka juhtuda, et see alaealine meie leiab just selle õige müüja ülesse kusagilt, aga pigem see on sihuke selline vähemus, et see peab olema selline kindel pood. Et selline Selverist Rimist ei lähe mitte keegi ostma sellist. Hea on ka see, et need iseteenindus kassad täna ei lase, et sealt tuleb ja keegi ja kontrollib, et see on nagu väga hea. Et alguses sai neid petta, aga alaealised uurisid selle kohe välja, aga siis tehti see, et alkoholi sealt osta ei saa, või tulebki sealt keegi, kes kontrollib. Müüja kontrollib su üle."

7. **Millise hinnangu te annate tänases Eestis alkohol hinnale? Kas see on teie arvates liiga odav/kallis? Kas alkoholi hind mõjutab teie arvates noorte joomisharjumusi?**

„Pigem liiga odav ta peaks olema kallim.

aga selle kallima hinna tõttu hakkaks meie piirkonnas piirikaubandus jälle vohama.

„Mitte ainult. Kas või Rootsi näitel on toodud seda, et siis tegelikult hoogustus see sama kodus aeti nii öelda sala alkoholi, turg tõusis kohe. Et mida kõrgemaks läks alkoholi hind, seda rohkem

tõusis see nii öelda kodus tehtava alkoholi kogus. Samas tegelikult siis ei tea ju mida need noored sisse joovad ja kes selle tegi. Et see on ka selline jälle nii ja naa teema. Ma ei teagi seda ausalt öeldes, kas alkoholi hind mõjutab noorte joomisharjumusi. Samas võib olla ei mõjutaks, et kui ühel hetkel oleks alkohol kallim kui kanep siis ilmelt kanepi tarvitajate hulk hakkab tõusma."

8. **Millise hinnangu annate te tänases Eestis olemasolevatele ennetustegevustele? Kuidas need teie arvates teie piirkonnas toimivad?**

„Nõrk tegelikult. Et pigem on vaja kuidagi ametkondade alast koostööd vaja tõhustada, et kuidas kes mida teeb. Et see peaks olema kuidagi konkreetsem."

9. **Mida teie arvates võiks muuta/parandada ennetustegevustes, et need avaldaksid noortele rohkem mõju? rohkem konkreetsem ja rohkem koostööd teha kohaliku omavalitsusega.**

„Just, et kui TAI, seda eest veab siis ta võiks olla kuidagi pigem konkreetne ongi see asi. Et on mingid konkreetsed asjad, et kuidas mis moodi, kui antakse vabad käed ja öeldakse tehke. Siis võibki olla niimoodi, et mõni teeb väga hästi ja keegi ei tee midagi, sest pole ühtegi ideed ja pole minu asi ka, et las teised teevad."

10. **Kuidas on teie piirkonnas lood salaalkoholiga? Kas teile teada olevalt on salaalkoholi viimase aasta jooksul olnud?**

„Viimase aasta jooksul ei ole olnud. Ja tegelikult väga pikka aega ei ole olnud. Ilmselt üksikuid ajajaid on olnud, aga need on pigem ise enda tarbeks. Et inimesed, kes teavad millest ja kuidas seda teha. Et see ajajärk ilmselt Eestis hetkel on ikkagi lõppenud."

11. **Kas ja kuidas teie arvates tuleks alkoholi tarvitamise noorte seas tuleks karistada?**

„Ikka on vaja karistada, just selles mõttes, et tekiks ka see põhjuse ja tagajärje seos. Mitte just kohe ja alati, aga kui enam ikkagi juttust aru ei saa siis täna meil pole ka muud varjanti, et see annab ikkagi selle, et see on täna ikkagi mõjutusvahend, mida aeg ajalt tuleb kasutada, sest teises keeles enam aru ei saa. Rahatrahv on siis nii öelda viimane mõjutusvahend

12. **Kui suur on teie tööstaaž üldiselt politseis? Kui kaua te olete töötanud oma praegusel ametikohal?**

„Üldiselt 22. Praegusel ametikohal 2 aastat. Piirkonnavanema 2 aastat. Noorsoopolitseinikuna olin ma 10+ aastat ja siis olin ma piirkondliku politseitöö koordinaator terves prefektuuris. Piirkonnatöö ja noortega olen seotud olnud koguaeg“

LISA 7. Intervjuude tulemuste jagamine kategooriatesse ning koodidesse

Kategooriad	Koodid
Kategooria 1 Alaealiste alkoholi tarvitamise põhjused	Koodi 1 Igavus (Intervjuueritav (edaspidi int) 1) Kood 2 See on äge (Int 1) (Int3) Kood 3 Sõprade mõju (Int1) Kood 4 Tarbivad vastutustundetult (Int 1) Kood 5 esimene kord see ära proovida, et mis see endast kujutab (Int 2) Kood 6 Vaba aeg on sisustamata (Int 2) Kood 7 korrarikkumised saavad alguse alkoholi tarbimisest (Int 2) Kood 8 kodused probleemid (Int 3) (Int 4) Kood 9 nimed korduvad. (Int 3) Kood 10 97 % perevägivallast on alkoholiga seotud väljakutsetega (Int 3) Kood 11 ei taha olla tõrjutud (Int 4) Kood 12 täiskasvanu jäljendamine (Int 4) Kood 13 isiklik eeskuju halvast kontekstis (Int 4) Kood 14 vanemad tarvitavad ning lubavad ka oma lastel proovida varem (Int 5)
Kategooria 2 Kuidas mõjutavad alkoholipoliitika alaealiste joomiskäitumist?	Kood 1: Kättesaadavus teisel pool piiri (Int 1; 5) Kood 2 kuvab vale pildi, (Int1) Kood 3 Kaubanduse areng (Int 1) Kood 4 Kõrgem alkoholi hind (Int 1; 2; 3) Kood 5 hinnatõus soodustaks piirikaubandust (Int 1; 2;3) Kood 6 reklaamid ikka avaldavad mõju (Int 3) Kood 7 filmid avaldavad (Int 1 ;2;3) Kood 8 Alkoholipoliitika (Int 4) Kood 9 Hinnatõus avaldab mõju salaalkoholile (Int 5) Kood 10 Alkoholi saadakse kätte on selline kas kodu või vanematelt sõpradelt (Int 5) Kood 11 alkohol poodides ei ole kättesaadav (Int 1;2;3;4;5) Kood 12 Kontrollostud (Int 1,2,3,4)

Kategooria 3 Ennetustegevused	Kood 1 erinevaid kampaaniad (Int 1) Kood 2 Teavitustöö internetis, (Int1; int 2) Kood 3 Ennetavad loengud (Int 1) Kood 4 Elulised näited (Int 1) Kood 5 Eeskujud (nt Tanel Padar) (Int 1;3, 4) Kood 6 Huvitegevuse (Int 1;2;3;4) Kood 7 Karsklased sõbrad (Int 1;2;3;4) Kood 8 Vanematele suunatud ennetustegevused (int2) Kood 9 Vanemate ja lapsevaheline hoolivus (Int 2) Kood 10 Paranenud elatusjärk (Int 3) Kood 11 Teadlikkuse tõstmine (Int 4) Kood 12 Varajased ennetustegevused (Int 3;5) Kood 13 Aus ja avatud suhtlus (Int 5)
Kategoori 4 Karistuslikud meetemed	Kood 1 Noore mõjutamine (Int 1) Kood 2 Noore suunamine (Int 1) Kood 3 taastav õigus (Int 1) Kood 4 Puuduvad eelnevad õigusrikkumised (Int 2) Kood 5 Sotsiaalprogrammid (Int 2) Kood 6 rahatrahv (Int 2) Kood 7 Noore aitamine (Int 3) Kood 8 Sotsiaalprogrammiga tunnetab, seda et sellel teol on tagajärg (Int 3) Kood 9 mõjutades ,kõneldes, arutades (Int 4) Kood 10 Karistus sünnitab karistust pahameelt trotsi. (Int 4) Kood 11 tekiks ka see põhjuse ja tagajärje seos (Int 5)
Kategooria 5 Koostöö	Kood 1 Noortekeskus (Int 1) Kood 2 Lastekaitse (Int 1) Kood 3 Koostöö vanematega (Int 1) Kood 4 Maksu- ja Tolliamet (Int 1) Kood 5 eriala spetsialistide (Int 1) Kood 6 lastekaitse kohaliku omavalitsuse (Int 1) Kood 7 Ühine koostöö (Int 1) Kood 8 eeldab kõigi panust sellesse (Int 1)

	Kood 9 tugivõrgustik, tugipersonaal (Int1) Kood 10 Kohalik omavalitsus (Int 1) Kood 11 Läti politsei (Int 2) Kood 12 spetsialistide puudus (Int 3 : 5) Kood 13 sotsiaalpedagoog (Int 3) Kood 14 Inimesed kogukonnas (Int 4) Kood 15 Vabatahtlikud (Int 4)